COMMENTATIO

COMMENTATIO HISTORICO-THEOLOGICA

DE

COMMUTATIONE, QUAM SUBIIT HIERARCHIA ROMANA, AUCTORE GREGORIO VII.

SCRIPSIT

L. F. VERENET.

TRAJECTI AD RHENUM,
APUD JOH. ALTHEER,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUM.
1832.

L. F. VERENET,

COMMENTATIO

AD

QUAESTIONEM

HISTORICO-THEOLOGICAM,

IN CERTAMINE LITERARIO ANNI MDCCCXXIX
PROPOSITAM A PLURIMUM VENERANDO
THEOLOGORUM ORDINE

IN

ACADEMIA RHENO TRAJECTINA:

„ *Quaenam fuit Hierarchiae Romanae, medio seculo*
„ *XI, ante Gregorium VII, conditio et auctoritas?*
„ *Quam subiit, illo auctore, commutationem?*"

PRAEFATIO.

Haud facile aliquid reperias, quod nostris temporibus magis omnium animos adverterit, quam in dies accrescens Pontificis Romani et universae Clericorum potentia. Quae, prostrata nuper, velut monstrum Lernaeum, ex ipsis detrimentis vires assumsit, easque summo conatu adhibet, ut latius etiam, si fieri possit, quam antea dominetur. Non enim amissa solum recuperare, sed et aliena invadere nititur. Et invadet profecto, nisi ab altera parte aequales vires cum eadem constantia ei opponantur. Hunc in finem, ut corroborentur animi, nihil utilius excogitari potest, quam ipsa Hierarchiae bene perspecta historia, quae, luce clarius, quam nulla sint Paparum jura, quamque futilis eorum auctoritas, ob oculos ponit. Docet enim illa unumquemque, cujus mentem non in-

 fus-

fuscarunt opiniones praejudicatae, quique integer judex ad rem confiderandam accedit, celebratam illam et facrofanctam, fcilicet potestatem ex audaciâ cleri et laicorum ignaviâ originem duxisfe, neque ullo alio fundamento niti, quam jure fortioris, callidioris et impudentioris.

Quocirca ad hujus aevi conditionem accommodate egit Veneranda Theologiae Facultas in Academiâ Rheno-Trajectinâ, quaestionem in certamine literario hujus anni proponens:

„ *Quaenam fuit Hierarchiae Romanae, me-*
„ *dio feculo XI, ante Gregorium VII, con-*
„ *ditio seu auctoritas? Quam subiit, illo*
„ *auctore, commutationem?"*

Quae quidem quaestio, cum in originibus et incrementis *despotismi* Papalis describendis verfetur, in Historiae Ecclefiasticae tractatione maximi est momenti. Nullius viri conamina majorem, per omnia deinceps fecula, vim exferuerunt, majoresque in Ecclefiae non folum conditione, verum in totius fere orbis terrarum ftatu effectus habuerunt, quam Gregorii VII molitiones, quae, nisi accurate investigatae fint, quam parum reliqua Ecclefiae Historia intelligi posfit, non opus est ut pluribus dicam.

Mihi autem, hanc ftudiorum partem tractanti, pergrata illa quaestio accidit, quae, et ftudiorum promovendorum, et honores confequendi occafionem

nem obtulit. Nam, etsi nulla huc usque in docto scribendi genere consuetudo audacem me reddidisset, incitabant tamen aliorum in simili periculo prosperi successus. Deterrebant quidem laboris difficultas, oratio parum exercitata, rebus tractandis circumfusae saepe tenebrae, judicii ingeniique diffidentia; sed studiorum utilitas et, in prospero eventu, honoris magnificientia, quarum illa quidem nunquam me falleret, magnis illecebris animum tentabant. Quid multa? Ad scribendum accessi, satius esse ducens virium mearum facere periculum, quam nil periclitando nihil accipere.

Vos igitur, Viri Clarissimi, hunc meum qualemcunque laborem, quem dijudicaturi estis, accipiatis, quaeso, tanquam a discente, non a docto, profectum. Sed quale verbum excidit? Quasi Vos ignoretis juvenibus a Vobis propositam esse quaestionem; quasi non omnem a Vestrâ humanitate indulgentiam sperare mihi liceat. Procul absit illa cogitatio! Relinquo igitur absque ullâ anxietate meam Vestro judicio scriptionem; quod si minus laetum evenerit, videtis quam habeam laboris non prorsus infructuosi consolationem; cogitatio enim animum recreabit:

„ nec tam
„ Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum."

De ipso autem opere mihi liceat paucis Vos ante monere.

Quo melius qualis, medio saeculo XI, fuerit Hierarchiae conditio innotesceret, primum, quam brevissime historiam moderaminis Ecclesiastici enarrandam esse putavi. Nec minus hâc in caussâ perscrutanda erant anteriora, quod multa in iis continentur, quae Gregorio VII ad extendendam potestatem auxilio fuerunt, quodque ita demum viam cognoscere poteram, quâ ad illud auctoritatis fastigium posteriore tempore pervenerint Episcopi Romani. Dein, quaestione duce, exponere conatus sum, in qualem, cum Europae politicae conditionem, tum Ecclesiae et Paparum inprimis auctoritatem Gregorius inciderit. Porro ipsius vitam privatam et Ecclesiasticam enarravi, illud praesertim, quoad potui, propositum servans, ut investigarem, quomodo Hildebrandus ipse sibi viam muniverit, quâ postea Gregorius stupendos progressus fecit. Perspectis tandem hujus Papae inter omnes clarissimi variis rebus gestis, earum effectus et sequelas persequendo munere defunctus mihi visus sum. Atque his totidem capitibus scriptionem absolvi, ut potui, non ut volui.

Superest, ut de libris, quos consului, pauca dicam. Ut quaestionis propositae universum argumentum mente melius tenerem, ad ipsos quaestionis fontes escendere constitui; horum itaque auc-

to-

torum, maximam partem ipsius Hildebrandi aequalium, opera summâ cum voluptate pervolvi, facile animadvertens, ea non sine prudentiâ in meam rem adhiberi posse:

Gregorii VII, *Epistolarum Libros IX.* in *Harduini Actis Conciliorum*, Tom. VI. Part. I. pag. 1195 ad 1516. Parisiis 1714.

P. Damiani, *Opera omnia* studio C. Cajetani, Bassani 1783.

Lamberti Schafnaburgensis, *De rebus gestis Germanorum* ex bibliothecâ J. Pistorii, Vol. I. pag. 149 ad 265, Francofurti 1583.

Ottonis, Episcopi Frisengensis, *Annalium Libros VIII.* ibid. Vol. II. pag. ad 187.

Ejusdem, *De rebus gestis Friderici I, Imperatoris*, Lib. II. ibid. Vol. II. pag. 193 ad 346.

Sigeberti Gemblacensis, *Chronographiam*, cum appendice Roberti, Abbatis de Monte, ibid. Vol. I. pag. 477 ad 681.

Hermanni Contracti, Comitis Veringensis, *Chronicon*, ibid. Vol. I. pag. 85 ad 148.

Passim etiam hac opportunitate alios scriptores, ex studiis literariis jam notos, novâ adhibitâ curâ passim consului; fuerunt igitur illi:

Annae Comnenae, *Alexiados*, in corpore Historiae Byzantinae Phil. Labbei, Tom. XII. Parisiis 1648.

B. Platinae, *De vitis Pontificum Romanorum*, Coloniae 1593.

Har-

Harduini, *Acta Conciliorum et epistolae decretales*, Parisiis, 1714.

Caesaris Baronii, *Annales Ecclesiastici*, Tom. XI. Moguntiae, 1606.

A. Pagi, *Critica in Annales C. Baronii*, Tom. IV. Antwerpiae 1705.

Zonaras, *Annales* in corpore Historiae Byzantinae, Hier. Wolfii 1563.

L. A. Muratorii, *Antiquitates Italicae medii aevi*, Mediolani 1740.

J. Febronii, *De statu Ecclesiae*, Vol. I et II, Francofurti 1770.

W. A. Soardi, *De Romani Pontificis auctoritate*, Heidelbergae, 1793.

Recentiorum tandem optimae frugis auctorum compendia iterum non sine diligentiâ legi; quaenam fuerunt haec opera, allatis scriptorum nominibus cuicunque Historiae Ecclesiasticae amanti satis patebit; qualia censentur H. Venema, G. J. Planck, J. C. L. Gieseler, E. Gibbon, J. Voigt, J. A. and A. Theiner, Heeren, W. Robertson, C. Villers, Millot, L. T. Spittler, alii, suo loco laudandi.

Ceterum ex auctoribus, in ipsâ Commentatione allatis satis superque patebit, quosnam duces secutus sim; veri enim studio indulgens, *nullam* horum sententiam aut probandam aut refutandam arbitratus sum, quam non ipse inspexissem, atque ex ipsius auctoris libro hausissem.

IN.

INTROITUS.

§. 1.

Hierarchiae aetates.

Hierarchia e discrimine clericos inter et laicos, atque ex accrescente prae his illorum auctoritate universe est repetenda; hoc discrimen, a saeculo inde II. in Ecclesia exortum, diversis temporibus diversum habuit characterismum; habuit enim hierarchia suas aetates et indolem, variis aetatibus diversam. Sic ab Apostolorum inde tempore ad medium saeculum XI, tres potissimum hierarchiae periodos discernimus:

Primam, ab Apostolis ad concilium Nicaenum, ab anno C. N. 33 ad 325.

Secundam, a concilio Nicaeno ad Stephanum III, 325 ad 754. (1)

Ter-

(1) Cum de Hierarchiae singulatim spectatae, non vero de universae Historiae Ecclesiasticae aetatibus hic agerem, secundam periodum, non ad Muhamedis usque tempora, cujus vis in sedem

Tertiam, a Stephano III, ad Gregorium VII. 754 ad 1073.

Hierarchia etiam pro variis his aetatibus varias ſuscepit regiminis formas; fuit enim

Primâ aetate, Democratico-aristocratica.

Secundâ, Aristocratico-oligarchica.

Tertiâ, Oligarchico-monarchica.

Horum hierarchiae progresſuum cauſas et opportunitates breviter attendere juvat, ut ita, in mediis rebus collocati ac firmis ſubſidiis inſtructi, ad quaestionem propoſitam, pro viribus disſolvendam, gnaviter accingamur.

§. 2.

Aetas prima.

Hierarchiae forma democratico-aristocratica.

Ab Apostolis ad Concilium Nicaenum (33-325).

Apostoli, in coetibus Christianorum condendis regundisque, auctoritate magis, quam potestate, uſi erant; mandâto enim Christi morem gerentes, abierunt, et docendo multos ad ſâcra Christiana adduxerunt; divino auxilio, ipſâ divinae doctrinae indole, et gentium ſtudiis adjuti, ſuc-

dem Romanam, ſaeculo ſaltem ſeptimo, nondum magna fuit, ſed ad auctoritatem Paparum civilem usque perducendam eſſe exiſtimavi.

ſucceſſus habuerunt prosperos; vestigiis Divini Magistri incedentes, charitatem mutuumque amorem nullâ non opportunitate Christianis commendabant. Qui vero iis ſucceſſerunt, ulterius procedentes, hoc fraterni amoris vinculum ita adhibebant, ut e Religionis Christianae asſeclis ſodalitatem ſeparatam conderent eorumque antistitibus jura ſua tribuerent; hi, clerici dicti, legum inſtar J. Christi dicta proponebant, ita tamen ut Eccleſiam magis monitis moderari, quam auctoritate ſuâ regere, viderentur; ceteris enim Christianis exemplo, quod dabant, pio ita praeire ſtudebant, ut virtutis praecepta factis ipſi ſuis exprimerent; nec minus mirâ conſtantiâ in perſecutionibus, pietate erga Deum, obſequio erga magistratus, amore erga omnes conſpicui erant (1). Laici vero cultu Dei ſimplicisſimo ostendebant ritus externos internae pietatis exercitia a ſe haberi, non vero ipſam pietatem; primo diliculo hymnos canebant, Apostolorum epistolas legebant prospiciebantque pauperum inopiae; disciplinam ſatis rigidam habebant, quae delicta puniebat, et in lapſos maxime ſaeviebat (2).

In his igitur inſtitutis initia jam cernimus ſtudii, quo Apostolorum ſucceſſores religionis Christia-

(1) Conf. Theiner, *Einführung der Priester-Eheloſigkeit*, 1ſter Band pag. 85.

(2) Conf. Spittler, *Handboek van de geſch. der Christelijke Kerk*, pag. 46. et, de primorum Christianorum cultu, pag. 47.

tianae placitis magis magisque humanae doctrinae formam dederunt (1).

Secundo vero saeculo, Episcopi, qui simul cum Diaconis et Presbyteris Apostolorum *administri* fuerant, sensim prae aliis auctoritate invalescebant, cum διοικήσεως magis minusve extensae curam gererent, atque Chorepiscopis seu Episcopis ruralibus praeessent (2). Hinc gradus auctoritatis inter clericos diversi constituebantur; cum enim ad conditionem civilem eorum potentia in Ecclesiâ informaretur, pro discrimine dignitatis, quâ in variis Imperii Romani provinciis fruebantur, majore minoreve auctoritate in diversis muneribus Ecclesiasticis etiam uti poterant: sic transiit regiminis ratio a democraticâ ad aristocraticam formam. In synodis autem provincialibus Episcopi Metropolitani prae ceteris caput extollebant, et Patriarchis, deinceps exortis, viam late patentem sternebant ad maximam auctoritatem.

Attamen Societas Christiana publicum desiderabat praesidium, ut tandem a persecutionibus dirissimis et calumniis liberaretur, quibus Imperatorum iniquitate, plebis insanâ rabie et magistratuum libidine obnoxii erant Christiani. Hâc periodo ad finem vergente vulnera illa, quae letalia esse videbantur, Divino Numinis auxilio sanabantur; quin

(1) Conf. Planck, *Gesch. der Gesellsch. Verfassung*, Erster Band.

(2) Conf. Villers, *Essai sur la Reformation de Luther*, pag. 382.

quin, et sanguis martyrum semen Ecclesiae fiebat (1). In mediis ita cruciatibus vis patuit promissi Jesu: *Adsum vobis usque ad mundi finem* (2).

Aetatis igitur hujus indoles mirâ simplicitate et heroicâ constantiâ, primo maxime saeculo, se commendavit; et, nisi in omnibus, in gubernationis saltem ratione aurea illa Christianorum aetas, haud satis caute laudibus ab aliis cumulata, nobis miranda est. Cum haec periodus ipsius Christi aetati proxima esset, ita doctrinae ejus, minus adhuc institutis humanis commixtae, maxime congruit.

§. 3.

Aetas secunda.

Hierarchiae forma aristocratico-oligarchica.

A concilio Nicaeno ad Stephanum III. (325 - 754)

Hierarchiae conditio e Conciliorum formâ optime dijudicatur. Erant enim illa *κοινωνίαι* novae, qui-

(1) Hoc Tertulliani dictum eleganter ingenioseque expressit Huygensius noster, qui persecutiones religionis causâ detestatur, dicens:

„ 't Was misverstand,
„ Al dat gebrand,
„ Om trouw en waarheid:
„ Die flam gaf klaerheid;
„ Want één te vier,
„ Onstack er vier."

IX. B. sneld, N°. 67.

(2) Matth. XXVIII: 20.

quibus novi Archontes, illique Sacrosancti, prae-erant. In concilio inprimis Nicaeno ratio aristo-cratico-oligarchica, quam Ecclesiae regimen accepit, conspicua erat; quod Concilium, quippe totum orbem Christianum amplectens, *Oecumenicum* deinceps dicebatur, nomine omnino consentaneo Ecclesiae *Catholicae*, verae fidei patronae ac rectrici (1). Eo Episcopi, a Spiritu Sancto ducti, non vero a Christianis, ut antea, missi, convenerunt, atque, utpote divinâ auctoritate instructi, instituta divina pro lubitu permutare coeperunt (2). Primarium tamen locum in hoc Concilio occupavit Imperator Constantinus, ipse Christianus, qui clericorum decreta auctoritate sua sancivit, quique etiam, quippe homo Orientalis, pompam orientalem, ad quam pronus erat, in Religionis Christianae ritus externos induxit. Constantini autem successores, excepto Juliano, eandem viam ingressi, quin ulterius etiam progressi, gentilium religionem abrogarunt, et eo suas intenderunt vires, ut Religio Christiana, quae privatis conatibus praecedenti periodo propagata fuerat, publicâ auctoritate omnibus praedicaretur, atque totius Imperii Religio constitueretur.

Inter Episcopos in Ecclesiae gubernatione prae-

va-

(1) Villers, l. c. pag. 384 et 385.

(2) Conf. Theiner, *Einführung der Priester-Ehelosigkeit*, Ersrer Band, pag. 83.

valentes, quatuor, e primariis Europae, Asiae et Africae urbibus metropolitanis exorti, prae aliis sese non minus re, quam nomine, evexerunt, Patriarchae dicti; hi variarum provinciarum dioeceses sibi subjecerunt, atque ad civilem Imperii Romani formam ditiones auctoritatemque suam composuerunt (1). Exstitit ita regimen quoddam oligarchicum, quatuor constans rebuspublicis Christianis, quae singulae in Synodis provincialibus senatum suum habebant, in Oecumenicis vero ad Ecclesiam universam referebantur. Hierarchiae igitur muneribus hac periodo functi sunt Episcopi Dioecesani, Metropolitani et Patriarchae, maxime Romanus et Constantinopolitanus.

Heroicis studiis, quae praecedenti aetate conspicua fuerant, alia successerunt. Anachoretae enim, persecutionum tempore exorti, ad vitam coenobiticam se convertebant; monachorum deinceps regulis adstricti, quietae pietati animum intendebant, atque semina melioris conditionis, emendationis saltem, quae per totam historiam Ecclesiasticam animadvertimus, hoc aevo spargebant. (2)

Hujus aetatis indoles optime dijudicatur e vinculo, id temporis civilem inter et Ecclesiasticam auc-

(1) Conf. Villers, *Essai sur l'influence de la réformation de Luther*, pag. 388 et 389.

(2) Conf. Theiner, *Einführung der Priester-Ehelosigkeit*, Erster Band pag. 96 sqq.

auctoritatem orto; Religio enim Christiana, initio hujus periodi, publica auctoritate omnibus commendabatur; nimirum imperii civilis optimates, quum clericorum progressibus resistere non possent, cum his sese conjunxerunt, ut sibi invicem opem praestare possent. Ab hoc inde tempore Hierarchia, latioribus limitibus circumscripta, ordinum gradibus, dignitatum ambitu, et clericorum numero in dies increvit.

§. 4.

Aetas tertia.

Hierarchiae forma oligarchico-monarchica.

A Stephano III ad Gregorium VII. (754 - 1073).

Hujus periodi historia omnis fere in auctoritate Pontificis Romani, in dies novis subsidiis invalescente, versatur. Hierarchiae enim forma, quae antea oligarchica fuerat, fiebat monarchica, Papa saltem principatum, quem jam diu appetiverat, tunc magnam partem obtinebat. Nimirum divisio Imperii Romani in Orientale et Occidentale multum contulerat ad auctoritatem Pontificis Romae degentis prae aliis promovendam; in Occidente enim solus imperabat Episcopus Romanus, in Oriente quatuor aderant Episcopi, qui, mutuis litibus nimis occupati, suam ipsorum auctoritatem negligebant. Horum tres, Alexandrinus, Antiochenus et Hierosolomitanus

evae

evanuerunt, cum Arabes, novae religionis novique in Oriente Imperii auctores, exftiterunt. Praefidia, quae in promptu erant, et alia, quae fortuna afferebat, fedulo adhibuerunt Episcopi Romani, ut monarchiam fuam conderent ftabilirentque (1). Solus igitur fupererat Episcopus Conftantinopolitanus, potestatis Pontificis Romani aemulus; fruftra hic fefe Patriarcham Oecumenicum dixit, qui titulus cum fede labente non congruebat. *Papae* hoc nomen, quod antea antichristianum dixerat Gregorius magnus (590), fibi proprium fumferunt Romani, postquam de hâc re acriter cum Patriarchis Conftantinopolitanis contenderant, qui devicti e palaeftrâ recesferunt. Et ab hoc inde tempore monarchia Romana, ab omnibus agnita, locum primarium in orbe Christiano tenuit.

Medio tandem faeculo VIII, monarchia illa, quae hucusque ecclefiastica fuerat, civilem asfecuta est auctoritatem, cum Papae dominium terrestre obtinerent; hi enim, hujus aetatis initio, auxilium adversus Longobardos ab Imperatore Orientali iterum iterumque fruftra flagitantes, fefe tandem ad reges Francicos contulerunt. Pepinus, palatii praefectus, Stephano III. opem praeftitit, qui grati animi causâ coronam Francorum Pepino ob-

(1) Conf. Planck, *Gefchichte der Gefellfch. Verfaffung*, zweyter Band, p. 658. fqq.; et Villers, l. c. p. 392.

obtulit; hic, voti compos, vice sua Exarchatum Ravennensem (1), a Longobardorum invasionibus liberatum, Papae concessit (755). Melioris conditionis studia, quae vi ipsius Religionis Christianae sunt tribuenda, simul cum depravatione, a vitiis hominum ortâ, cernebantur. Conspicua fuerunt haec studia, tum in monasteriis, severiori regulae adstrictis, inprimis in congregatione Cluniacensi (910), tum in constitutis Canonicorum capitulis (2); vitia vero, quae in his coenobiis vitare studebant monachi, in hos ipsos sensim irrepserunt. Propagatio etiam Religionis Christianae, solis clericis, monachis maxime ex Pontificum auctoritate mandabatur, quo munere doctores inprimis Anglici in partibus Germaniae remotioribus functi fuerunt. Carolus magnus alia ratione meliora quaeque studia promovit; ope enim fidei Christianae, quam armis iis obtrudebat, gentes cultiores reddere voluit; sed successorum debilitate et Normannorum invasionibus factum est, ut nihil fere proficerent ejus conamina. Normanni vero, fixas sedes nacti, eodem modo, quo gentes barbarae saeculo quarto ad

(1) Conf. Planck, l. c. Zweyter Band, pag. 766. sqq., Villers, l. c. pag. 404. Spittler, l. c. pag. 167. sqq.

(2) Conf. Planck, *Geschichte der Gesellsch. Verfassung*, Zweyter Band, pag. 552—566, et Spittler, l. c. pag. 174. sqq.

ad ſacra Christiana profitenda ſenſim adduceban- tur.

Hujus aetatis indolem et characterismum expreſſit hierarchiae conditio, quae primum civili imperio ſubjecta, postea huic conjuncta, ipſa tandem formam asſumſit civilem: ditionem enim terrestrem in hâc mortalium ſede tenere non recuſarunt illi, qui Jeſu Christi vicarii haberi volebant; hanc vero *St. Petri patrimonium* dixerunt, ut praejudicatae de ſede primariâ, ab illo Apostolo conditâ, opiniones, hâc etiam in cauſâ, vim haberent. Multa autem hâc periodo Paparum facta ſunt atro carbone notanda. Nonnulli enim, ſaeculo maxime decimo, vere *ferreo* dicto, voluptate diffluentes, virtutem ac fidem Christianam, exemplo, quod dederunt, pernicioſo funditus everterunt; licita atque illicita nullo discrimine habuerunt; nihil flagitii, libidinum nihil omiſerunt (1).

Commutata hierarchiae facie, ipſius Societatis Christianae forma commutabatur; omnia enim in doctrinâ disciplinâque ad monarchicam ſedis Romanae rationem informabantur. Manſit tamen hierarchia etiamnunc imperio civili ſubjecta; nec Nicolai I conamina, anno jam 860, qui primus Episcopum *Catholicum* ſe dicens, auctoritatem papalem prae regibus et ſynodis evehere conatus est

(1) Conf. Gieſeler, l. c. II. Band. erſte Abtheilung, pag. 209—215, et auctores ibi citati. Videantur etiam, quae de

est (1); nec illa Johannis VIII (872), qui sibi jus Germaniae Imperatores eligendi competere contendit, satis valuerunt (2); ad tanta perficienda audacioris fervidiorisque ingenii viro opus erat, qui tempore magis opportuno imperium civile evertere eique despotismum papalem superstruere posset. Jam vero, qui talis esset et tanta perageret, exeunte saeculo XI. exstitit Gregorius VII.

de hac Paparum pravitate narravit Theiner, *Einführung der Priester Ehelosigkeit*, Erster Band, pag. 485. seqq.; et Spittler, l. c. pag. 183. seqq.

(1) Conf. Planck, l. c. Dritter Band, pag. 35. seqq.

(2) Conf. Planck, l. c. Dritter Band, pag. 169. seqq.

COM.

COMMENTATIO

DE QUAESTIONE THEOLOGICA:

Quaenam fuit Hierarchiae Romanae, medio saeculo XI, ante Gregorium VII. conditio et auctoritas? Quam subiit, illo auctore, commutationem?

PARS PRIOR.

Quaenam fuit Hierarchiae Romanae, medio saeculo XI, ante Gregorium VII. conditio et auctoritas?

CAPUT I.

Europae conditio politica, medio saeculo XI.

§. 1.

Disputationis ordo.

Hierarchia et imperium civile tam arcto vinculo conjuncta fuerunt, ut quicunque *illius* conditionem et auctoritatem rite percipere velit, *hujus* vim et ambitum primum exponat necesse est.

 Ve-

Verumtamen non nostrum est consilium, ut hîc gentium singularum rationem numeris suis absolutam describamus, sed tantum ut illarum vim in hierarchiam, et hierarchiae in his auctoritatem saeculo undecimo paucis exponamus (1). Quod ut rite fiat, Romae et Constantinopolis, duarum orbis, tum civilis, tum Ecclesiastici, μητρόπολεων, conditio politica et hierarchica *primum* describenda videtur, *tum* vero ceterarum Europae regionum vis et imperium exponenda, ut *tandem* de ipsius hierarchiae singulatim spectatae conditione et auctoritate, medio seculo XI, ex industriâ agamus.

§. 2.

Roma et Constantinopolis (2).

Roma et Constantinopolis, utraque metropolis, de principatu in Imperio et Ecclesiâ non certare non po-

(1) Ad hujus saeculi historiam rite percipiendam optimae frugis sunt historiographi mox laudandi, quos J. Pistorius in bibliotheca duobus vol. contulit, et Francofurti 1583. edidit. Tum Caesaris Baronii, *Annales Ecclesiastici*, Tom. XI. Moguntiae 1606; et opus, ab illo non disjungendum, A. Pagi, *Critica in Annales* C. Baronii, Antwerpiae 1705. Opera tandem L. A. Muratorii, Annae Comnenae, Zonarae, aliorum, lucem haud dubiam in tantis tenebris afferunt.

(2) Occidentalis et Orientalis Imperii Romani conditionem describendam, et utriusque metropolis, Romae et Constanti-no-

poterant; illa, orbis antiqui quondam decus, splendorem suum maximam partem amiserat; effetae erant ejus vires, sed, occidentis solis instar, sese contemni aegre ferebat, quippe quae coli consueverat, et colebatur etiam nunc a multis; haec, sol velut oriens, Imperii Romani nova metropolis surgebat; situ amoenissimo Europae Asiaeque praeesse videbatur, et robore ac ἐνέργειᾳ, quae ibi vigebant, plurimorum animos allexerat; simul cum Imperatoribus aulicos, magistratus, doctiores ad se traxerat, atque ad summum potentiae gradum pervenisset, nisi opportunitates externae obfuissent eodem tempore, quo Hierarchiae Romanae faverent multa. Roma enim, quae suis orbata fuerat insignibus, ad novum jam splendoris gradum perveniebat illius Religionis ope, quam per tria fere saecula tam acriter impugnaverat; Constantinopolis contra, quae in orbe christiano primarium occupaverat locum, non modo non potuit invalescenti hierarchiae Romanae sese opponere, sed, postquam primum ab illa schismate distracta fuisset, tandem magis magisque corruit (1); quod, quomodo factum sit, fusius narrare juvat.

Po-

nopolis, fata primo loco exponenda esse existimavi, ut deinceps, de vinculo Hierarchiam inter et civile imperium disputantes, de sola Hierarchia *Romana* et Ecclesia Christiana *Occidentali* ageremus.

(1) Imo infelicissima, saeculo XV, infidelium metropolis evasit.

Potestatis ſpecies, quam ad ſaeculum VIII usque in Episcopos Romanos exercuerant Imperatores Orientales, non tantum prorſus evanuerat (1), ſed postquam Papae, Pepino et Carolo magno auctoribus (755 et 800), dominium civile nacti esſent, adauctae ſuae auctoritatis effectus, in Oriente etiam, re et factis ostenderunt. Nicolaus enim I. (160) in litibus, quae unam Conſtantinopolitanam ſedem ſpectabant, Photium inter et Ignatium (2), ſupremum judicem ſeſe gesſit, et Johannes VIII. (872) in ipſos Imperatores ſe erigere coepit. Eo autem facilius Pontifices Romani prae Conſtantinopolitanis tanta jura ſibi arrogare potuerunt, quo magis metu vicinorum Muhamedanorum, jam jam adventantium ac animos efferentium, Graeca Eccleſia torpescere ac ſenescere videretur; terrore enim et ignavia afficiebantur omnes, qui Islamismum, religionis Christianae adverſarium acerrimum, in Aſia ſenſim invalescentem et Europae minitantem cernebant (3). Litibus porro cum Latinis ſedis Conſtantinopolitanae vires exhauriebantur; haeretici enim habebantur qui, ab Eccleſiâ catholicâ re-

(1) Conf. Planck, l. c. II, Band, pag. 714. ſeqq.

(2) Conf. Gieſeler, l. c. II. Bd. Erst. Abth. pag. 291. ſeqq. et Theiner, l. c. I. Band, pag. 571. et Spittler, l. c. pag. 180.

(3) Conf. Annae Comnenae, *Alexiades*, Lib. I. pag. 3. in corpore Historiae Byzantinae Phil. Labbei, Tomo XII.

recedentes, huic salutis matri renitebantur. Praeterea Papam Romanum Europae pars, quam sibi subjectam tenebat, adjuvabat; Patriarcha vero Byzantinus foris omni ope destitutus erat, nam in Asiâ, non ipsa viguit doctrina Christiana, sed sectae tantum Jacobitarum, Nestorianorum, aliorumque dispersae aderant, quas Muhamedani mercaturae causâ ferebant potius, quam tuebantur.

Medio tandem saeculo XI, Michaelis Caerularius, animo erectior Patriarcha, duas scripsit epistolas, quibus probare conabatur Romanae Ecclesiae doctrinam a genuinâ Christianâ esse alienam ac Graecae plane oppositam (1); primo, quod Latini pane azymo, Graeci vero fermentato in Coenâ Sacrâ uterentur; secundo, quod Papa sacerdotum nuptias dissolverat (2); tertio, quod jejunium, die saturni antiquis canonibus vetitum, Latinae Ecclesiae sociis praescriberetur, aliaque plura. Papa Leo IX haec non redarguit, sed regis instar ad Imperatorem, Constantinum Monomachum (1053), legatos misit, Fredericum Archi-
dia-

(1) Conf. Theiner, l. c. II. Band, Iste Abth. pag. 85. seqq. et Spittler, l. c. pag. 199.

(2) Ecclesia videlicet Graeca sacerdotes post acceptum sacerdotium uxorem ducere prohibebat; sed, ducta uxore antequam fierent sacerdotes, ad divortium eos non cogebat. Conf. Theiner, l. c. pag. 38. seqq.

diaconum aliosque, qui de injuriâ, quam ſedi Romanae Patriarcha intulisſet, conquererentur, et disruptae amicitiae vinculum reſarcirent. Verum enim vero haud proſpere cesſerunt haecce conamina; legati Romani a Monomacho, id temporis Patriarchae ſuo favente, ne auditi quidem, dimissi ſunt; hi, Conſtantinopoli abeuntes, ſecundum Christi mandatum Apostolis datum (1), pedum pulverem excusſerunt, et iram divinam in perjuram hanc urbem imprecati ſunt (2). Anteaquam vero Romam rediisſent ac irriti ſui itineris rationem Leoni retulisſent, Papa ſupremum jam obierat diem (3).

Ab hoc inde tempore Eccleſia Graeca, a Romanâ ſchismate distracta remanſit, formamque Reipublicae liberaliorem ſibique magis conſentaneam retinuit; hierarchia vero Romana, monarchicam auctoritatem appetens, aliis vestigiis inſtitit, et Latinorum rationem prorſus expresſit.

(1) Matth. X: 14.

(2) Lambertus Schafnab, *de rebus Germ.* ad annum 1053.

(3) Conf. Gieſeler, l. c. pag. 305. ſeqq.

§. 3.

§. 3.

Europa meridionalis.

In meridionali Europa hîc spectamus potisſimum Italiam et Hispaniam.

Italia, medio ſaeculo XI, in tres partes diviſa, a totidem dominorum ſtirpibus regebatur; ſuperiorem partem, inde ab Ottone I, Imperatores Germanici tenebant; in mediâ auctoritatem ſupremam Papae exercebant; in inferiore, prae Saracenis Normanni ſenſim invaluerant. — Longobardi, jugi impatientes, iniquo animo Imperatorum dominium ferebant; liberiore animo ſeſe erigebant, et opportunitatem expetebant, quâ Imperatori ſe opponere posſent; rei nauticae peritisſimi, mare, ſibi prae Germanis patens, futuram ſalutis viam, quod re comprobabatur, habere jam coeperant (1).

In mediâ Italiâ Urbem Romam et Exarchatum Ravennenſem, quibus conſtabat patrimonium, quod dicebatur, Sti Petri, Papae primum posſederant; ſed hanc ditionem idemtidem auxerant. Disſidia ſcilicet in hâc maxime Italiae parte inter magnates ſubinde oriebantur, qui de dominatione acriter contendebant. Papae his litibus ſeſe immiſcebant, ne eorum auctoritas contemni videretur, et judicis

(1) Alma lux libertatis in Rebuspublicis Venetiarum et Genuae brevi post oriebatur.

cis partes opportuno tempore agentes, unum alterumve principem contumacem anathemate percutiebant, cujus ditionem, seu in suam ipsi clientelam committebant, seu saltem alteri, dummodo hic beneficii memorem se praeberet, concedebant; ita nonnunquam hostem sibi timendum amoverunt (1). Exemplo sit callida Paparum agendi ratio erga Normannos, de quibus nobis jam agendum est.

Normanni, Europae septentrionalis colluvies, multas regiones, maxime maritimas, piratarum instar, infestaverant (2). E Galliâ orientali in Italiam transierant (1017), cum Guimarus, Salernitanus princeps, a Saracenis obsessus, Robberti Guiscardi, Ducis Normannorum, auxilium implorasset. Saracenis profligatis, Normanni, regionis amoenitate capti, in inferiorem Italiam ultro processerunt; cum vero, fulminum papalium ignari, Sancti Petri patrimonium invadere coepissent, a Papâ primum excommunicati, postea eâ absoluti sunt conditione, ut, tributo promisso (3), Papae se subjicerent, ac, mediâ Italiâ relictâ, in Calabriam Apuliamque, quibus potiri licebat, recederent.

(1) Videatur istiusmodi agendi rationis exemplum in iis, quae de Nicolao II. narravimus, hujus Commentationis Parte prima, Capite III. §. 4.

(2) Tantâ rabie regiones has aggrediebantur Normanni, ut diu post harum incolae precibus addere solerent: *Domine! libera nos a furore Normannorum!*

(3) Tributum erat equus albus additâ exiguâ pecuniae summâ.

rent. Normanni, mandato haud repugnantes, eo se continuo contulerunt, easque provincias, Papâ auctore, injuste occupaverunt (1); quid! quod Nicolaus II. jure suo Siciliam, quam adhuc retinuerant Saraceni, in antecessum Normannis promitteret. Ab hoc inde tempore Robbertus Calabriae et Apuliae, atque futuri Ducis Siciliae titulum assumsit (2).

Hispania incolarum indole, moribus, ac religiosis maxime studiis ad Europam latinam vulgo refertur; medio tamen saeculo XI, maximam partem a Saracenis occupabatur. Hi enim, in Galliâ a Carolo Martello devicti (731), in Hispaniam se receperunt et hac regione, exceptis Asturiis, potiti fuerunt. Cum vero a communi Muhamedanorum sede longius abessent, sensim corruit novum hoc imperium; Hispanorum contra animi vicinitate Christianorum indies adversus Saracenos magis incendebantur; quos parvis primum copiis aggredientes, crebris proeliis ita lacessiverunt, ut nonnullas tandem provincias recuperarent, quae singulae ducibus, Saracenorum victoribus, iisque regis titulo ornatis concedebantur. Exstiterunt deinde praeter

(1) Conf. E. Gibbon, *The history of the decline and fall of the Roman Empire*, Vol. X. pag. 254.

(2) Conf. Planck, a. a. O. IV. I., pag. 63, 64, et ibi nota (6).

ter Asturias, utriusque Castiliae, Leonis, Navarrae et alia regna, de quibus postea disputandum.

§. 4.

Europa Germanica.

Insigni hâc Europae parte non tantum Germaniam, proprie sic dictam, comprehendimus, sed regiones etiam, quae universe trans Rhenum et Danubium ad mare Balticum usque sitae sunt. His varii principes titulis diversis praeerant, quorum singulorum fata recensere longum est. Ne igitur in his diutius, quam par est, haereamus, Imperii Germanici, cui omnes hi principes magis minusve, medio saaculo XI, subjecti erant, conditionem copiosius, maxime quod ad hierarchiam adtinet, exponemus.

Otto magnus, Imperator (962) a Papâ, Johanne XII, coronatus, tali titulo dignum erga hierarchiam sese gessit; Johannem enim, horrendum illum pontificem, e sede papali (964) ejecit, ac loco ejus Leonem VIII. constituit (1). Mirum sane accidit Imperatores Germanicos, tantâ auctoritate gauden-

(1) Conf. Planck, III. Band, pag. 262.

dentes, Ottonis exemplum imitari non ſemper fuisſe auſos, cum nonnullos Papas moribus perditis ac vitâ ſcelestâ foedatos viderent; animadvertendum tamen est regimen Germaniae electorale fuisſe, unde ignavia nonnullorum Imperatorum erga Papas et horum audacia, quâ ipſos Imperatores ſaepius aggresſi ſunt, facile explicantur; metuebant illi ne, ſi auctoritati Pontificis Romani reniterentur, anathema ſibi contraherent, quo, exſecratione in ſe concitatâ, alius quis continuo eligeretur; cujus rei documentum luculentisſimum in Henrici IV. vitâ deinceps videbimus. Ceteroquin gens Germanica, pro altiore ſua indole, Imperatorum conaminibus adverſus Papas ſaepe favit; comitia item, in quibus gentis vis maxime erat conſpicua, lubenter principes, hierarchiae abuſibus ſeſe opponentes adjuvabant. His ita ſubſidiis nixus, Henricus III. fortiter erga Papas ſe gesſit; hic, Niger a faciei colore cognominatus, puer quinque annorum Aquisgrani (1) Imperator a patre Conrado II. deſignatus est (2), quo duobus annis post de vitâ decedente, ille in matris clientelam ve-

(1) Patriae nostrae pars, quae ad Galliam Belgicam referebatur, a Carolo inde Magno maxime inclaruerat. Imperatores Aquisgrani ſedem ſuam diu habuerunt, et maximi momenti concilia ibi tunc convocabantur.

(2) Fecit illud Conradus cum morbo gravisſimo urgeretur, ut Imperium electivum haereditario jure ad filium transmitteret.

venit. Deinceps vero, ipse Imperii habenas tenens (1346), Romam iter fecit, ut lites inter tres Papas eodem tempore ortas componeret; Benedictus enim IX, Sylvester III et Gregorius VI. finguli de sede papali occupandâ acriter contendebant; hos simul expulit Imperator (1), Suidgerumque, Episcopum Bambergensem, Papam, nomine Clementis II, designavit, eique sedem Romanam constituit. Hic vice suâ Henricum Augustum coronavit et Romanos jurejurando Imperatori obstrinxit. Convococato deinceps Romae concilio praefuit Henricus, qui multa emendandae Ecclesiae causâ pro arbitrio ita ordinavit, ut universus clerus populusque Romanus ejus auctoritatem et sapientiam venerarentur (2). Cum hic fortis Imperator supremum diem obiisset (1056), impuberis filii loco, Agnes, Henrici vidua, summam, quam votis jam ambierat, nacta est potestatem; haec, suadente Guiberto Cancellario, omnia conturbavit, imperium superbius administravit, vasallos, aegre jam ferentes regimen penes mulierem esse, vexavit, et brevi discordiae femina in

va-

(1) Conf. Gieseler, a. a. O. II. Band, I. Abtheilung pag. 176—179; et Planck, a. a. O. III. Band, pag. 387. §. 15 et 16.

(2) De hoc concilio videantur Harduini, *Acta Conciliorum*, Tom. VI. Pars I. pag. 926; et Planck, l. l., IV. Band I. Abschnitt, pag. 11 seqq.

variis provinciis sparsit. Hanno tandem, Episcopus Coloniensis simul cum Trajecti et Moguntiae Episcopis res novas moliens, Henricum IV, puerum admodum libidinosum et male institutum, abduxit eumque juvenem (1072), Agnite Guibertoque imperio exutis, ad arripiendam Imperii administrationem adegit (1). Imperator ab hoc inde tempore frustra vitia virtutibus compensavit, ut sibi subjectorum animos conciliaret; vasalli enim, qui superbia Agnitis exacerbati fuerant, a partibus matris alienati, filio nunquam addicti fuerunt. En opportunitates ad Hildebrandi consilia promovenda satis accommodatas! (2).

§. 5.

Europa Occidentalis.

Europam Occidentalem memorantes, gentes cis Rhenum sitas cogitamus, quae nec Germanorum nec Latinorum indolem prorsus referentes, ad utrosque tamen quodammodo pertinere videntur. Harum Galli et Belgae meridionales, qui ad Latinos, et Angli, qui ad Germanos proxime accede-

(1) Conf. Planckius, a. a. O. IV. I., pag. 88 et 82.

(2) Conf. Theiner, a. a. O. II. I., pag. 162 et 163.

debant, primarium, medio saec. XI, tenebant locum. Utriusque igitur regni conditio et fata jam nobis sunt enarranda.

Regni gerundi onus, quod Caroli magni successores pro suâ debilitate haud amplius sustinere possent, Hugo Capetus (1) non tantum levavit, sed probante Papâ totum sibi ferendum sumsit (987). Hunc qui exceperunt, Robertus II (996) et Henricus I (1031), domesticis atque intestinis litibus impliciti ad imperii splendorem parum contulerunt (2). Henricus I. frustra Normannorum in Galliâ occidentali invalescentium progressus cohibere conatus est, ab iisque plus semel profligatus, Gulielmo Debellatori (1045), Galliae provinciam, quam ab anno jam 912 tenebant, Normanniamque dixerant, concedere coactus fuit. Nec feliciter magis emendationem, quam spectaverat, cleri, exsecutus est. Henrici filius, Philippus I, qui patri, anno 1060, succedens, ad annum usque 1108 regnavit, diuturno hoc principatu magis, quam praeclaris factis, inclaruit. Vidit enim metuendam jam Gulielmi Debellatoris potestatem valde adauctam, cum Dux ille Normannorum Angliam (1067), sub im-

(1) Conf. Planck, pag. 297 seqq.

(2) Regis hujus cum Papâ, Benedicto V. lites de Berthâ uxore dimittendâ fuse narravit Planck, l. c. III., pag. 391 seqq.

imperium ſuum redigeret, neque rex tantae hostis futuri fortunae ullo modo obſiſteret. Brevi virium Normannorum increscentium effectus ſenſit Philippus; Angliae enim Debellator in mediam Galliam arma tulit, et totâ regione fortasſe potitus fuisſet, niſi mors victorem intercepisſet. Eundem Philippum erga Gregorium ignaviter se gerentem, in altera hujus commentationis parte inveniemus (1).

Anglos, ut jam diximus, Germanorum indolem, magis quam Gallos, retulisſe, cuicunque utriusque gentis mores, characterem et fata reputanti facile patebit. Ex ſeptem regnis, *Heptarchia* dictis, in hâc regione a Saxonibus conditis (440), unum, auctoribus Danis, exstiterat regnum (1017). Ultimus ex ſtirpe Danorum rex fuit Eduardus (1043); quo ſine prole defuncto, Anglia rurſus cuicunque magna ſuscipienti ac fortuna fidenti patebat. Talem opportunitatem negligere non erat Normannorum; Guilielmus ita continuo hanc regionem cum copiis haud contemnendis aggresſus est, et, devicto Milcolumbo, Scothiae rege, expulſo competitore Edgardo, occiſo aemulo Heraldo, regnum sibi ſubegit Anglosque plus ſemel rebellantes domuit. Pacatâ tandem hâc regione, res publicas ordinavit, animos ſedavit, et *Treugae* edictum, quo certis diebus jus privatae vindictae exercere vetabá-

(1) Conferatur hujus Commentationis Part. II. Cap. II. §. 4.

-batur promulgavit (1); has autem leges linguâ Normannicâ, quam subactae genti obtrudere volebat, edidit (2). Anno 1087 diem supremum obiit et regnum Guilielmo, cognominato Rufo, reliquit.

Victorem ingenio rebusque secundis ferocem offendere non erat ex re Gregorii VII; circumspectius ita Debellatorem tractavit; sed vel sic tamen non adeo industrius ac sollers fuit, ut Normannorum Ducis benevolentiam captaret; disruptam enim concordiam inter Papam et Guilielmum deinceps videbimus (3).

§. 6.

Europa Septentrionalis.

Paucis, quae de hujus Europae partis conditione, medio saeculo XI, memoranda sunt, absolvemus, quandoquidem hae regiones nullam fere vim in res hierarchiam spectantes hoc aevo habuerunt. Septentrionales enim Europae gentes, anteaquam, fautore Ludovico Pio, praecone Ansgario (826) et Viscelino (866), religionem Christianam accepissent, vix nisi rapinis alibi innotuerant.

(1) Conf. supra, Part. I. Cap. III. §. 3.

(2) Hinc lingua Anglica ex Anglo-Saxonicâ, Danicâ et Normannicâ conflata est.

(3) Videatur supra, Part. II. Cap. II. §. 4.

rant. In Scandinaviâ partim habitantes, Sueci, Norvegi, Dani, seu universe *Normanni*, dicebantur; partim in Russia ad Lapones, Finnos, Lithavos aliosque referebantur.

Horum barbarorum principes vel duces nonnulli famam facinoribus extenderunt; in his maxime Canutus, Danorum rex, inclaruit, qui, occiso Ethelrede (1014), Angliam invadens, et, depulso Olao (1018), Norvegiam depopulans, cognomen Magni adeptus est. Melioris conditionis auctor exstitit Wladimirus, Russiae Dux (987); sacra Ecclesiae Graecae amplexus, gentis suae mores religionis Christianae ope emendavit, quod regina Helena (941), ejus mater, et Adelbertus, praeco a Germaniae Imperatore missus, efficere frustra tentaverant (1). Successus tamen magis diuturnos habuissent Wladimiri conatus, nisi ipse coeptis nocuisset; dividit nimirum (1015) regnum suum inter filios, qui, dissidia inter se moventes, plebis imbecillitate ad suum commodum abuti magis, quam hujus emendationi inservire studuerunt. — Melius res in Sueciâ cecidit. Olaphus, hujus regionis rex, multum ad religionis Christianae in remotâ hâc Europae parte propagationem contulit (1019). Quâ in re feliciter Sigfridi, Episcopi, ope usus est, qui non tantum inter Suevos op-

(1) Conf. Gieseler, *Kirchengeschichte*, II. Bd. I. Abth. pag. 274.

optimae doctrinae cognitionem egregie promovit, sed etiam, ut fides in Norvegiâ et in adjacentibus insulis disseminaretur, praeclare curavit.

De dissidiis Boleslaum I, Poloniae regem inter et Gregorium VII. dicere non hujus est loci.

Ceterum novi illi religionis Christianae asseclae, doctrinae loco Pontificis Romani auctoritatem et Ecclesiae catholicae efficaciam nunquam non praedicari audientes, non tantum hierarchiae paruerunt, sed saepe servorum instar ei fuerunt obstricti.

§. 7.

Europa Orientalis.

Quod antea de labante Graecorum imperio et de Turcis in Europâ orientali invalescentibus diximus e politicâ utriusque gentis conditione manifesto probatur.

Constantinum Monomachum, cujus lites et schisma cum Ecclesiâ Romanâ jam exposuimus (1), Theodora uxor excepit (1054). Fuit illa mulier prudentissima, quae ipsa jus dicens legatosque audiens bene de imperio meruit. Aulicorum tamen sua-

(1) Vid. hujus Commentationis, Pars I. Cap. I. §. 1.; et Theiner, *Einführung der Priester-Ehelosigkeit*, II. B. I. Abth. pag. 34 seqq.

suasu Michaeli Stratioto seni societate se junxit (1059), ut sub hujus nomine imperium administraret; Michaelis contra, ipse dominandi studio ductus, pro lubitu et arbitrio omnia ordinavit, senatum honorifice, plebem clementer, milites vero justo asperius tractans, horum in odium incidit, qui ducem suum, Isaacum Comnenum, Imperatorem crearunt (1057). Hic insignis dynastiae auctor, admodum ad avaritiam pronus, fiscum dissolutiore liberalitate et coenobiis exstruendis donandisque exhaustum reddidit; majora praestitisset, nisi omnia uno impetu efficere voluisset. Anno jam 1059, dignitatem abdicavit et imperii habenas Constantino Ducae commisit, qui, alienus a bello, Turcas, non militum ope, sed pecuniae vi arcendos esse duxit; verum enim vero, ut alio modo sumtibus parceret, milites demisit, atque ita futuris Turcarum jam adventantium progressibus egregie favit. — Eudoxiae uxori ac tribus impuberibus filiis (1), imperium reliquit (1067); cum haec se hostibus ubique imminentibus imparem videret, forti ac bellicoso viro, Romano Diogeni, nupsit (1068), qui cum Turcarum Sultano continuo conflixit (2); infeliciter vero dimicans, ipse vulneratus et a Turcis captus est. Huic tandem successit Michaelis VIII.

qui

(1) Conf. J. Zonaras, Cap. 9.

(2) Idem l. l. Cap. 9 et 10; in corpore *Historiae Byzantinae*, a Hier. Walsio, confecto, Tom. III. pag. 175.

qui muſis magis quam armis deditus parum hoc tempore imperio profuit, ac in odium procerum incurrit.

Orientalium fortitudo longe vires hujus Imperii, in ruinam proni, excedebat; locum ita primarium, quem appetebant, in ipſâ Graeciâ brevi capesſiverunt. Orientales enim, phantaſiâ et fanatismo ducti altioraque ſpirantes, ad magna quaeque praeſtanda impellebantur, religionem his ſtudiis faventem habebant, et, ſacram tunc viventes aetatem, Europam ſaltem orientalem ad ſua placita adducere ſtudebant (1). Quomodo igitur ruens Graecorum imperium (2), cum talibus hostibus colluctans, eodem tempore tantis hierarchiae Romanae opibus, tanto ambitui, tantisque ſubſidiis adverſari potuisſet?

(1) Operae pretium est animadvertere Turcarum hâc aetate in Graeciam invaſiones cruciatarum expeditionum, hujus saeculi fine a Christianis susceptarum, sacram fanaticamque rationem prorſus retulisſe.

(2) De tristi Graecorum imperii conditione videatur Annae Comnenae, *Alexiades*, Lib. I. pag. 8; in corpore *Hist. Byzantinae*, Phil. Labbei, Vol. XII. Conf. Gibbon, l. c. Vol. X. pag. 348 ſeqq.

CA-

CAPUT II.

Hierarchiae Romanae, medio saeculo XI. conditio et auctoritas universe spectata.

§. 1.

Hierarchiae Romanae conditio.

Haud diu remansit apostolica illa et aurea regiminis forma, quam primi religionis Christianae doctores, monitis potius paternis, quam legibus jure suo latis, constituerant; auctoritatem, quâ usi fuerant Apostoli ne quid detrimenti coetus caperent, sibi propriam a Spirituque S[to] datam, primis jam Ecclesiae saeculis nonnulli viri, ceteroquin plurimum venerandi, sibi vindicarunt. Cum hi vero sacro-sanctos sese praedicarent, et primarium locum in regundis rebus sacris occuparent, hanc sanctitatis ac principatûs notionem uno vocabulo, ceu titulo, servare cupientes, facile se *ἱεράρχας* et regimen suum *ἱεραρχίαν* nuncupari passi sunt (1).

Eo

(1) Etiamsi hic graecis vocibus usi simus, non est quod in his haereamus, et illorum sententiam sequamur, qui, antiquitatis graecae amantissimi, societatem Christianam initio constitutam Rerumpublicarum veteris Graeciae rationem *prorsus* retulisse volunt. Vocabula nimirum, quibus regiminis forma et dignitatis gradus in Ecclesiâ designabantur, erant graeca, gu-

Eo pervenerat hierarchia illa, medio saeculo XI, ut Ἐκκλησία, quae coetus omnium credentium primum dicebatur, ad solos clericos illosque romanos referretur, qui, in hac voce arcani quid invenientes, se Ecclesiam efficere sibi persuaserant. Hi itaque, a ceteris Christianis nomine distincti, vestimentis, vivendi ratione et moribus ab his etiam diversi erant; dignitates, jura, munera immunitatesque sibi in Ecclesiâ vindicabant, et, ut laici sese totos clericis permitterent obsequiumque, ceu unicum officium, iis praestarent, nitebantur.

Omnium vero clericorum primarium locum tenebat Papa Romanus. Fama enim illius *Urbis*, quae tantopere invaluerat, non poterat non, etiamsi ruinam dare videretur, per multa personare saecula, et in animos gentium vim habere magnam; atque aetas sacra, quam hae tunc vivebant, opinionem inveteratam Paparumque commentis diligenter alitam, de principatû videlicet quodam a Petro Apostolo condito, egregie promovebat. Hae aliaeque causae, hic non commemorandae, effece-

gubernationis vero ratio in multis a Graecorum indole erat aliena. Historiae documenta et res ipsa suadent, ut maximam partem e veteri Synagogâ Judaicâ hanc formam tutius ac verius repetamus, licet Graecorum studia in hâc caussâ non sint rejicienda. Vid. de hâc re Muntinghii, *Hist. Eccles.*, Periodi I. Cap. II. §. 7; et van Heyst, *Dissertatio de Judaeo-Christianismo*, pag. 14.

cerunt ut universa tandem occidentalis Europa decretis Conciliorum statueret: „ Sanctam Romanam et apostolicam sedem post Dominum Jesum caput esse omnium Ecclesiarum Dei " (1). Papae, tantam auctoritatem nacti, omnibus eo facilius persuaserunt extra Ecclesiam Romanam nullam esse salutem, ac secundum illam omnes actiones esse instituendas; ita sensim hujus Ecclesiae asseclis libertas cogitandi ac sentiendi fere ademta est; charitatis, quae vinculum Christianorum omnium esse debebat, locum occupavit monarchia illa, cui omnes subjecti essent, quamque centrum commune haberent. Unitas ita Ecclesiae, quae doctrinam spectaverat, ad solam jam hierarchiae unitatem referri videbatur. Clerici, qui antea populi favorem venati fuerant, hunc ne attendebant quidem; laicorum auctoritati in Ecclesiâ sensim repugnabant, et principum imperium in rebus sacris, etsi minime neglectum, certe clericorum imperio postponebatur. Hierarchiae Romanae administri, rebus suis lautis prospicientes, crassâ, quae tunc grassabatur, superstitione abutebantur; ritibus, ceremoniis ac diebus festis pietas absolvebatur, atque in cultu hisce referto omnes requiescebant (2).

Or-

(1) Sunt ipsa verba decreti a quatuor conciliis lati, seu confirmati. Conf. Villers, *Essai sur la réformation de Luther*, pag. 388 et 389.

(1) Conf. Gieseler, l. c. pag. 209—215.

Ordinatio clericorum, mysticâ ratione constituta, unum corpus ex variis dignitatis gradibus constituebat; omnes ita hierarchiae socii, honorum cupidi, viam sibi late patentem videbant, quâ ad auctoritatis fastigium pervenire et dominium in saeculares, quod sibi competere dicebant, tenere possent. Ut porro huic dominandi studio faveretur, muneribus ecclesiasticis, ad majus coetuum emolumentum primum conditis, alia nullius fere momenti addebantur, quae omnia, ad sedem Romanam pertinentia, hierarchiam Romanam, non Christianam, effecisse recte dicuntur. Dividebantur igitur, saeculo medio XI, ditiones, quas spirituali auctoritate regebant Clerici, in primatus, dioeceses et archidiaconatus; his accesserunt parochiae, quibus patroni, tanquam horum coetuum conditores, praeerant (1); hi exinde sibi jus collationis sumebant, ac, pretio constituto, munera Ecclesiastica nullius pretii hominibus tradebant. Habemus hîc abusuum litiumque fontem uberrimum, qui nobis postea pluribus est memorandus (2).

Cum hierarchiae indoles cultûs et *doctrinae* ratione optime dignoscatur, verbo haec attendere li-

(1) De horum origine Conf. Planck, l. c. II. B. pag. 619—634. de eorum progressibus, l. l. III. Band, pag. 169 seqq.

(2) Conf. quae de Simoniâ sunt dicenda, hujus Commentationis Parte II. Cap. II. §. 2.

ſiceat. Pompa in cultu et cultus, pietatis loco, in Eccleſiam medio hoc ſaeculo maxime irrepſerant, et, quae antea moris tantum fuerant, omnibus jam tanquam leges imponebantur. Ex ingravescente ſuperſtitione ſententiae manabant ineptisſimae; de Mariae meritis, de Reliquiarum veneratione, de Sanctorum cultu, abſurda quaeque proponebantur (1); Mariam enim alteram Dei hominumque mediatricem, Sanctos multorum millium captivarum animarum redemtores, Reliquias fide ad ſalutem efficaciores ipſi Chriſtianorum antiſtites praedicabant (2).

Doctrina hujus aetatis barbariei itidem conſentanea erat; de dogmate Trinitatis, quae dicebatur, doctiores in primis acriter contendebant; alii, in his Roscelinus, Tritheismi cujusdam fautores, dicebant in Deo tres animas ſeu angelos esſe recenſendos; alii, quorum erat Anſelmus, alia ratione ſubtiliter philoſophantes, unam tantum in Deo agnoscebant ſubſtantiam, tribus tamen perſonis diviſam, quarum ſingulae varia ſibi propria habebant attributa. — Lites de procesſione Spiritûs inter Graecos et Latinos renovatae ſunt, et ſchismatis, niſi cauſa, ſaltem opportunitas evaſerunt (3); de ſatisfac-

(1) Conf. Gieſeler, l. c. pag. 245—252.

(2) Conf. Annae Comnenae, *Alexiad.*, Lib. V et VII.

(3) Dicebant ſcilicet Graeci S. Spiritum *ἐκπορευέσθαι* e ſolo Patre, non e Filio; Latini vero hunc non tantum a Filio dari, *μεταδιδόσθαι*, ſed etiam ex eo progredi.

factione Christi et de praedestinatione accuratius etiam disseruerunt, auctore maxime Anselmo; de calice, laicis denegando, necne, jam loqui coeperant; sed eo, ut denegaretur, nondum pervenerant (1); de dogmate tandem praesentiae Christi in Eucharistiâ diversae fuere sententiae, de quibus uberius, haeresin Berengarianam exponentes, disputabimus (2).

§. 2.

Hierarchiae Romanae auctoritas.

Variis hierarchiae aetatibus clericorum dominandi studium, temporum opportunitatibus accommodatum, animadvertere jam potuimus; primâ enim aetate Christianorum antesignani ubique coetus condiderunt, iisque duces praeposuerunt; secundâ, principum favorem nacti, hierarchiam jam constitutam stabiliverunt; tertiâ tandem hierarchica monarchia exstitit, quae summo studio prae principibus ditionem suam spiritualem extendere studuit.

Ex barbarorum enim colluvie nova exstiterant reg-

(1) Quae de hac re hujus Commentationis Parte II. Cap. II. §. 5. pag. 73. nota (4), dicta sunt, ad hanc sententiam tuendam etiam faciunt.

(2) Conf. hujus Commentationis, Part. II. Cap. II. §. 5. pag. 74 et 75.

regna novaeque gentes, quae, torrentis inſtar, civilia imperia evertentes, Eccleſiastico ſe addixerant; nimirum moralia religionis Christianae placita eorum mentes adverterant, et, cum melioris conditionis ſemina proferrent, ſacra Christiana amplectentes, hierarchiae ſimul imperio ſe ſubmiſerunt (1). Pontifices vero Romani, his opportunitatibus diligenter utentes, monarchiam ſuam indies firmiorem reddere continuo ſtuduerunt (2).

Attamen ſua ſtudia ſingulae gentes in religionem Christianam transtulerunt, et diverſa pro his ratione ſeſe erga hierarchiam geſſerunt. Auctoritas enim clericorum, quae in Italiâ ſuprema evaſerat, in aliis regionibus, medio ſaeculo XI, magnopere restringebatur; imo tot modis principes rebus ſacris ſeſe immiſcebant, tanta jura in Eccleſiam ſibi vindicabant, et vinculo tam arcto praepotentium clericorum dominium cum imperio civili connectebatur, ut multi tunc temporis de Laicorum auctoritate in rebus Eccleſiasticis minuenda, nemo vero de hâc prorſus tollenda, cogitare auſus fuisſet.

Quo rectius de Hierarchiae Romanae auctoritate in variis regionibus diverſâ judicemus, lubet hanc in

(1) Conf. Robertſon, *The history of Charles V.*, Vol. I. Sect. I pag. 65.

(2) Conf. Villers, *Eſſai ſur l'influence de la Réformation de Luther*, pag. 398 et 399.

in gente Italâ, Gallicâ et Germanicâ majori minorive jure gaudentem attendere.

Religio Christiana, quae, rite intellecta, optima quaeque ſtudia alit, quae hominum facultates explicat, nec ſinit esſe feros, male adhibita ad ſuperſtitionem et inde ad ignaviam Italos adduxerat; omnes fere ibi dominationi Pontificis Romani ſervili ratione tunc ſubjecti erant, quem ſervum ſervorum Dei dicebant, ſed ſimul tanquam J. Christi vicarium, et S^ti Petri ſuccesſorem inepte colebant. Imperatoris Germanici in Italiâ ab Ottone I. inde auctoritas, et, in ipſo S^ti Petri Patrimonio, factio Thuscana, quae dicebatur (1), Hierarchiae dominium quibusdam limitibus circumscribebant; ceteroquin Papis in hâc regione via ad despotismum late patebat.

Hierarchiae Romanae auctoritas in Galliâ, medio ſaec. XI, nulla fere fuisſet, ſi Caroli, temporum ratione habitâ, vere Magni, ſuccesſores hujus vestigia presſisſent; corruebat vero ingens illud, quod condiderat, imperium (800); tantae ſustinendae moli debilitas Ludovici pii (814) ejusque ſuccesſorum haud par erat. Verum enim vero Papae ſummâ auctoritate in hâc regione nondum pollebant; Galli enim, memoriâ rite tenentes Pon-

(1) Conf. Planck, l. c. II. Band, pag. 246 et 366 ſeqq. Factio haec *Thuscana*, *Guelpherum*, quae Papis favebat, oppoſita, *Gibelinorum* vulgo dicitur.

Pontifices Romanos auctoritatem civilem a Pepino et Carolo accepisse (1), monarchiae ultramontanae moderandae curam retinere cupiebant; Papae vero, beneficii immemores, suam terrestrem ditionem lubentius ex fictâ quâdam Contantini donatione (2) repetebant, et summo odio peculiaria Ecclesiae gallicanae jura prosequebantur, quae tamen adversus Papas in Ecclesiâ universe regundâ, in Synodis auctoritate suâ convocandis (3), in Christianorum coetibus et Clericorum bonis administrandis nonnulli Galliae reges, adjuvantibus haud raro ipsis Episcopis, fortiter sibi vindicarunt (4). Clericorum vero auctoritas in Germaniâ multo magis circumscripta erat; imo hierarchia ibi civili imperio subjecta videbatur; jugo extraneo Paparum repugnabant Germani, qui, cum variis gentibus coalescentes, indolem tamen sibi propriam retinuerant; imperium illud spirituale liberalioribus suis studiis et sensui justi, quem jam exserebant, plane adversabatur. Praeterea imperii occidentalis se-

(1) Conf. Planck, l. c. II. B. pag. 766 seqq.

(2) Conf. Gieseler, l. c., II B. Erste Abth. nota (r), pag. 147.

(3) Johannes VIII. (872) primus contenderat penes solos Papas esse concilia convocare, sed frustrâ; principes, ad Gregorium VII. usque, hoc jus in ditionibus suis singuli retinuerant. Conf. Planck, l. c. III. B. pag. 412 seqq. l. c. IV. B. Erste Absch.

(4) Vid. Planck, l. c. III. B. pag. 35 seqq. et 169 seqq.

ſedes illiusque ἐνέργεια, ab anno jam 962, in Germaniam tranſierat, unde hujus regionis Imperatores Paparum eligendorum jus ſibi ſolis tribuebant; porro, ex fundis clientelaribus, ad bona Eccleſiaſtica pertinentibus, *Inveſtituram* (1) Episcoporum, aliaque multa jura ſibi competere contendebant; etenim clerici, in variis Germaniae regionibus diſperſi, multa posſidebant bona, quae, et coenobilia et pastoralia, e donis ſuperſtitione ſeu metu poenarum ultimo vitae ſpatio concesſis, ſeu dolo raptis, ut plurimum, orta fuerant (2). Clerus ita ſenſim rebus politicis immiscebatur, et a principibus haud raro conſulebatur, cum hi illius auxilio, ad bellum gerendum aut pacem ineundam, indigerent. In his ditionibus, quas jure ſuo regebant Episcopi, privilegio fori etiam fruebantur, et lites inter Clericos et laicos dirimendas ſibi ſumebant. Inde patet hierarchiae formam, extra Italiam, ante Gregorium VII, monarchico - aristocraticam fuisſe (3).

(1) De *Inveſtiturae* jure, conf. hujus Commentationis, Part, II. §. 1 et 2. et Planck, pag. 128 ſeqq.

(2) Conf. Planck, l. c. II. B. pag. 196—205, et III. B. pag. 445 ſeqq.

(3) Conf. Heeren, *Gevolgen der Kruistogten* 1823, pag. 65. fine.

§. 3.

§. 3.

Hierarchiae Romanae subsidia.

Varia fuerunt variis temporibus hierarchiae subsidia; in quibus, medio saeculo XI, recensentur cum auctoritas Paparum legislatoria, tum ritus Ecclesiae Romanae sacri, denique monachorum ordines.

Quod ad *primum* attinet, jura, quae e fictis Sardiceni cujusdam concilii (344) decretis sibi immerito adjudicaverant Papae, jam palam et aperte, ope Canonum, saeculo IX ortorum, sibi vindicabant; haec supremam ei tribuebant auctoritatem in causis cognoscendis, in litibus dirimendis, et in Episcopis eligendis. Excitabant ita clericos, ut a judiciis civilibus ad Romanum Pontificem provocarent, omnibusque universe perfugium offerebant (1). Ex iisdem Canonibus Episcopi pallio, tanquam debitae obedientiae signo, a Papis ornari, horumque ad usum tributa Sti Petri, quae dicebantur, solvere debebant. Cum vero sese judices supremos fallique nescios praedicarent Papae, concilia oecumenica magis magisque evanuerunt; in tali enim regimine monarchico senatu haud opus erat; doctrina videbatur constituta, et decreta jam lata legum vim

(1) Conf. Planck, l. c. III. Band, pag. 531 seqq. et 805 seqq.

vim habebant; quod si novis decretis opus esset Papis, mox pseudo-decretalia, ante multa saeculà conficta, forte fortunâ inveniebantur (1). Synodi provinciales, quae auctoribus Papis indicebantur, ad solas fere haereses in Ecclesiâ ortas, non vere ad societatem Christianorum universam, attendebant; haeretici enim habebantur, qui, religionem Christianam profitentes, partim a catholicis Romanis discrepabant; quin et illos futurae salutis expertes dicebant, cum extra Ecclesiam, salutis matrem, viverent. Aliis telis populi contumaces, aliis principes, auctoritatis papalis adversarii, petebantur; anathemate hi, interdicto illi continuo percutiebantur (2). Praeterea Papae in singulas regiones vicarios seu officiales mittebant, qui hierarchiam semper et ubicunque vindicare latiusque extendere conarentur. Hi, e mandatis suis, rebus alienis se immiscentes, iisque auctoritatem papalem nimis superbe interponentes, ipsorum Episcoporum querelas nonnunquam excitarunt.

Porro Ecclesiae Romanae ritus auxilium hierarchiae progressibus praebebant validissimum. Reditus Clericorum, ope missarum, sacrificiorum, aliorum, in dies augebantur; bona Ecclesiastica, sacra esse videbantur, atque ita a tributis, exactionibusque immunia;

(1) Vid. Gieseler, l. c., II B. I. Abth. pag. 135—147; Planck, l. c. pag. 800 seqq.; Spittler, l c. pag. 175 seqq.

(2) Conf. Planck, l. c. II. B. pag. 312. §. 7—11.

nia; unde exſtitit fiscus ingens Eccleſiasticus, qui reſervationibus, indulgentiis, et innumeris privilegiis ſenſim cumulabatur. Confesſione auriculari clerici arcana quaeque facinora perſcrutabantur, intimorum uniuscujusque conſiliorum conſcii fiebant, et omnia hâc ratione patefacta ad maximum adhibebant hierarchiae commodum incrementumque, quod inprimis ſpectabant; inde oriebatur discrimen inter peccata privata, quae ſoli confesſori innotuerant, et publica, quorum et alii haud ignari erant. Disciplina inani conſtabat poenitentiâ, quae, nomine Dei impoſita, ab hominibus pro lubitu ſolvebatur; praestitis jejuniis, peregrinationibus ac precibus iteratis, horrenda quaeque flagitia condonabantur (1).

De munere Christianos docendi, quod ad Apostolorum ſuccesſores inprimis pertinebat, Clerici ne cogitabant quidem; imo ſuperſtitionem potius et ignorantiam laicorum alebant, ut ſuam ipſi augerent auctoritatem.

Tandem Monachici ordines hierarchiae haud contemnendum fulcrum poſuerunt; a laicis, ad quos primum pertinuerant, in cleri ordinem ſenſim transierant Monachi; votis obedientiae, paupertatis, castitatis

(1) Conſ. Gieſeler, l. c. II. 1. 254 ſeqq.; et in primis Planck, l. c. III. B. II. Abſchn. Cap. VI. maxime §. 5 ſeqq. etiam W. Robertſon, *The history of the reign of Charles* V. Vol. I. Sect. pag. 25. et ibi nota 21.

tis atque ordinem non relinquendi, societati suae singuli erant adstricti, sed universi ordines indole sua arctius cum hierarchia conjuncti erant; in omnes partes dispergebantur; speciosa sui abnegatione plebi maximopere sese commendabant, et ita ad pomoeria Paparum assidue extendenda, quod maxime spectabant, aptissimi erant (1).

CAPUT III.

Hierarchiae Romanae, medio saeculo XI. conditio et auctoritas singulatim spectata. Papae ante Gregorium VII, ab anno 1049 *ad* 1073.

§. 1.

Leo IX, (1049—1055).

Defuncti Damasci II. (1048) Bruno, Episcopus Tullensis, a cognato suo, Henrico III, Germaniae Imperatore, in synodo Wormatensi successor eligebatur. Hic ipse, natione germanus, illico Romam iter fecit, sed antea, quam Alpes transgredere- tur

(1) Conf. Theiner, l. c. I. B. pag. 105 seqq.; et II. B. I. Abth. pag. 201.

tur, aliquamdiu in monasterio Cluniacensi moratus est, ubi familiaritatem cum monacho hujus ordinis, Hildebrando, contraxit, cujus morum austeritatem, indolis prudentiam ingeniique acumen miratus, eum itineris ac futuri muneris socium assumsit (1).

Cum Bruno, Leonis IX. nomine deinceps designatus, a populo Romano in dignitate suâ, suadente Hildebrando, confirmatus esset, convocato Remensi concilio (1049), simoniam et alia clericorum vitia tollere conatus est (2); egit praeterea de ministeriis ecclesiasticis et altaribus, quae a laicis tenebantur, de pravis consuetudinibus ab his in ecclesiarum atriis inductis, aliis (3); vetuit tandem ne quis Clericorum arma militaria gestaret aut mundanae militiae deserviret (4). Brevi post suo ipse exemplo ostendit, quatenus tale quid in cle-

(1) Otto Frisingensis *Chron.*, Lib. VI. Cap. 33.

(2) Ut ita clericos decretis emendare conaretur, Leo anno 1046 ab Henrico III. impellebatur, qui Romae idem frustra tentaverat.

(3) Ut his abusibus finis imponeretur, Leo symboli speciem edidit, quo fides catholica stabilis et immota haberetur; hoc symbolum quatuor conciliorum auctoritate nitebatur, quae veluti quatuor Evangelia esse veneranda ipse profitebatur. Vid. ejus epistola ad Petrum, Episcopum Antiochenum, quae est quinta in Harduini, *Actis Conciliorum*, Tom. VI. Part. I. pag. 952; et Concilii Remensis acta, ibidem, pag. 994.

(4) Conff. Concilii Remensis acta, in *Actis Conciliorum*, Harduini, Tom. VI. Part. I. pag. 1007. Can: VI.

clericis vituperaret, et quomodo factis leges, quas promulgaverat, obſervare ſtuderet.

Normanni enim, in Italiam ſenſim procedentes et ad ditionem Papae civilem accedentes, in Apuliam impetum fecerunt. Leo autem excommunicationis, anathematis ac interdicti fulmina adverſus hos barbaros irrita videns, copias ab Henrico III. efflagitavit, quibus impetratis, expeditionis cujusdam ſacrae ducem ſe praebuit, atque, in prima acie verſans, continuo adverſus hostem agmen duxit (1053); ſed haudquaquam felici ſucceſſu, nam praelio cum Normannis prope Beneventum commiſſo, profligatus est Papae exercitus, et, ipſe primum captus, victorum clementiae ac ſuperſtitioni ſalutem libertatemque debuit (1).

Sub hoc etiam Papâ magnam cladem, de quâ jam egimus (2), ſubiit hierarchia, quum, ſchismate Graecam inter et Latinam Eccleſiam orto, omne vinculum a Michaele Caerulario, Patriarchâ Conſtantinopolitano, distraheretur (1053). Leo IX, infelici hoc controverſiarum a ſe motarum exitu nondum deterritus, novarum cum aliis altercationum auctor fuit, decreta de praedestinatione, de gra-

(1) Sic Llorentius, *Portraits des Papes*, Tom. I. pag. 331. Planckius vero aliter rem propoſuit, l. c. IV. B, I. Abſchn. pag. 61 et 62.

(2) Conf. hujus Commentationis, Part. I. Cap. I. §. I; et Theiner, l. c. II. B. I. Abth. pag. 35 ſeqq.

gratiâ, de animâ et de conciliorum auctoritate satis inepta edens, quamvis bono, ut videtur, consilio (1).

Etsi natione Germanus, gentis suae indolem minime expressit Leo; homo fuit turbulentus, acer atque inquietus, qui nunquam a futilibus laboribus susceptis requiescens, ad hos tuendos peragendosque prudentem Ecclesiae gubernationem, quam omnes desiderabant, neglexit.

§. 2.

Victor II. (1055—1057).

Post multa de novo Papâ eligendo dissidia, quae per integrum annum duraverunt, clerus Romanus Leonis IX. successorem, qui Henrico III. proponeretur, designandi curam Hildebrando, id temporis subdiacono, mandavit, qui Gebehardum, Episcopum Eichstadtiensem atque intimum Imperatoris consiliarium, nomine Victoris II, ad hoc munus obeundum Romanis obtulit (2). Quod non nisi aegre assensu suo confirmavit Imperator (3), quum,

(1) Conf. Venema, *Eccles. Hist.* Tom. V. pag. 581.

(2) Hoc ab Episcopis Moguntiae congregatis factum fuisse haud accurate dixit Hermannus Contractus, in *Chronographiâ*, ad annum 1054. fine.

(3) De hac Gebehardi, ad sedem papalem electione conferatur omnino Planck, l. c. IV. I. Abschn. pag. 42—51.

quum, et in instituendo filio suo, et in imperio administrando Gebehardi auxilio sibi opus esset. Nonnulli hunc etiam invitum ad Episcopi Romani dignitatem evectum dixerunt; vel sic tamen Gebehardus statim Romam se contulit, atque ibi, auctore Hildebrando, antequam munus obiret, confirmationem populi ac cleri Romani postulavit. Synodo deinde Florentiae convocata, (1055) simoniam ac Ecclesiae bonorum alienationem, interposita excommunicationis poena, prohibuit (1), sed decreta exsequenda imbecillius curavit (2).

Henricus III, jam moribundus, Victorem II. ad se rursus accersivit, ac filium suum, futurum Henricum IV, in hujus clientelam commisit. Post obitum vero Imperatoris (1056), Papa honorifico hoc munere haud diu functus est; ipse enim, postquam per duos tantum annos papatui praefuisset, dumque multa ad maximum Imperii commodum (3) Ecclesiaeque emendationem animo ver-

(1) De hoc concilio videantur Harduini, *Acta Conciliorum*, Tom. VI. Part. I. pag. 1039; conferatur etiam Petri Damiani epistola, quae est in illius operibus a Cajetano collatis, Epist. Lib. IV. Epist. 12. Tom. I. pag. 123.

(2) Conf. idem ad Victorem II. l. c. Epist. Lib. I. Epist. 5. Tom. I. Pag. 6.

(3) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Abschn. pag. 54. et, quem Planckius ibi citavit Lambertus Schafn. ad annum 1056.

versaret consilia, Florentiae morbo correptus, de vitâ migravit (1057).

Vir ille satis strenuus, valde pius nec parcus fuit religionis cultor; vitam asperrimam degit; plura vero perfecisset, nisi mors eum rebus inchoatis abripuisset.

§. 3.

Stephanus IX. (1057—1058).

Victorem II. Florentiae morantem, Fredericus, Ducis Lotharingiae filius, monasterii Montis-Cassinensis Abbas, de injuriis a Comite Tianensi sibi illatis expostulatum adiit; Papa Abbatem sibi perplacentem non tantum a Comite vindicavit, sed eum ad Cardinalis dignitatem evexit ac Romam secum duxit. Fredericum huncce, Victore fatis functo, populus Romanus, apud quem gratiâ florebat, Papae successorem designavit; ille vero, intima mentis consilia dissimulans, hanc dignitatem abnuit; quamobrem, adhibitâ vi, domo sua ad Sti Petri aedem ductus est, ubi Stephani IX. nomen accepit. Munere suscepto, Hildebrandum ad Agnetem, impuberis Henrici IV. matrem, misit legatum (1), qui cum illâ de optimâ viâ ageret, quâ cle-

(1) Lambertus Schafnaburg. *De rebus Germanorum*, ad an. 1058.

clerici, voluptate diffluentes ac pravissimis libidinibus dediti, ad saniorem tandem mentem adducerentur. Cum vero ipse Papa huic emendationi operam daret, ac simul, tum de fratre Godefrido, Tusciae Duce, ad Imperatoris Germaniae dignitatem evehendo, tum de Normannis ex Italiâ expellendis serio cogitaret, mors eum Florentiae intercepit (1058) (1).

Stephanus IX. per integrum fere annum sedem papalem occupavit, sed, brevi hoc temporis spatio, animum honoris cupidum ac magna suscipientem consilia palam et aperte prodidit.

§. 4.

Nicolaus II. (1051—1061).

Nonnulli Romanorum proceres suis commodis, absente Hildebrando, consulentes, Joannem, Veletri Episcopum (2), Benedicti X. nomine, Stephani successorem clam creaverunt (1058). Hildebrandus vero, e Germaniâ reversus, hac de re certior factus, Florentiae moratus est, ut ibi

(1) Conf. Planck, l. c. IV. B. pag. 55; et de Normannis a Stephano ex Italia expellendis, idem ibidem, pag. 63. nota (4).

(2) Hunc turbulentae indolis Episcopum dixit Planckius, l. c. IV. C. I. Ab. pag. 57.

ibi populi Romani animum erga novum Papam perciperet et consilia eventis ponderaret. His cognitis, Hildebrandus Siennam Romanos Episcopos convocavit iisque Gerardum, Florentiae Episcopum, supremi Pontificis munere ornandum obtulit (1). Hic clericis acceptus, populo gratus et ab Imperatore comprobatus, Nicolai II. nomen sumsit, Romam continuo profectus est, et Benedictum ad dignitatem suam abdicandam coëgit.

Anno 1052 Nicolaus Concilii Lateranensis auctor fuit, ubi omnibus dissidiis de Paparum electione finem imponere sibi proposuit; quam ob causam Cardinalium supremum collegium instituit (2), penes quod Paparum electio in posterum foret. Cardinalium (3) scilicet mentio saeculo VIII. jam facta fuerat, qui tunc majorum ecclesiarum presbyteri ac diaconi Romae erant; iidem deinceps singulis parochiis praefuerunt, sed vel sic tamen semper infra Episcopos habiti fuerant. Ex urbibus

(1) Lambertus Schafnaburg. *de rebus Germanorum*, ad annum 1059.

(2) Vid. Villers, l. c. pag. 411.

(3) Nomen Cardinalium, unde ortum sit, non omnes consentiunt; alii illos sic dictos existimant utpote *Cardines* Ecclesiae; alii rursum quod proximi essent *Cardini*, quo moventur omnia, Papae; alii tandem et verius, ut videtur, Cardinales simpliciter dictos fuisse putant tanquam *Principales*. Cardo enim apud optimos etiam auctores significat, id quod in aliquâ re *praecipuum* est.

bus vero Romae vicinis Nicolaus feptem nominavit, ad quos cum Papas, tum clericos, creandi jus pertineret; unde eorum dignitas omnibus aliis, exceptâ Papali, fuperior evafit. Exftitit ita Curia quaedam Sacro-Sancta, cujus auctoritatem nonnullae gentes, e. g. Galli, majoris quam ipfius Papae fecerunt. Hujus autem inftituti vim uberius exponendi in alterâ commentationis parte opportunitatem habebimus (1).

Eodem anno (1059), Papa anathema in Normannos a Leone IX. latum folvit, atque jure fuo iis Apuliam, Calabriam et Siciliam, tanquam praedium beneficiarium, feu fundum clientelarem, conceffit (2); quâ agendi ratione quieti non minus quam potentiae confuluit, cum et hostem infestum amoveret, et jus de orbe terrarum Christiano pro lubitu disponendi fibi competere factis oftenderet (3). Talem autem conceffionem fibi haud neceffariam effe probe fciebant Normanni, qui antea jam his regionibus potiti fuerant. Nicolaus vero ita agens, ut, Normannorum auxilio adjutus, fedis

(1) Vim hujus inftituti egregie expofuit Planck, l. c. II. B. I. Ab. p. 71—82. — De eodem argumento conf. hujus Commentationis Part. II. Cap. I. §. 2. et Cap. II. §. 2. et Giefeler, l. c. II. B. I. Ab.

(2) Vid. Heeren, *Gevolgen der Kruistogten*, pag. 73.

(3) Hanc callidam Nicolai erga Normannos agendi rationem vi et confiliis Hildebrandi tribuit Planckius, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 60 feqq.

ſedis ſuae adverſarios eo facilius ſibi ſubjiceret, procerum Romanorum odium in ſe concitavit, qui Normannis, Italiae meridionalis legitimis dominis, ſeſe ſubjici aegre tulerunt.

Ut vero remotiorem Angliam ſibi devinciret, Nicolaus cum Rege Eduardo novum iniit foedus (1061), quo amplisſima jura coenobio Westmonasterienſi dedit; huic enim, Paparum vice, univerſae Anglicanae Eccleſiae moderamen tribuebatur (1).

Pietate ac moribus fuit inſignis (2). Rationem, quâ per tres annos ſatis feliciter Eccleſiam adminiſtravit, majoribus efferremus laudibus, niſi in his factis Hildebrandum auctorem, uti patebit, haberemus.

§. 5.

Alexander II. (1061—1073).

Cardinales, tumultus de eligendo Nicolai ſucceſſore metuentes, jure, quod ſibi a defuncto Papa datum fuerat, uſi ſunt, et, ſuadente Hildebrando, An-

(1) Vid. Pagi ad Baron. *Critica*, ad annum 1051, Tom. IV. pag. 189.

(2) J. Voigt, in opere: Hildebrand etc. pag. 50. valde erravit cum Damiani de Alexandro II. testimonium ad Nicolaum referret. Vid. P. Damiani, Epist. Lib. III. Epist. 4.

Anselmum, Episcopum Lucensem, Papam crearunt (1). Agnes, quod suam confirmationem non exspectassent, aegerrime tulit, quocirca Basiliae, ubi concilium habebatur, Anselmum, Alexandrum II. dictum, e sede papali ejectum declaravit, ac hujus loco Cadolum, Episcopum Parmensem, Papam creaverunt, qui Honorii II. nomen sumsit et exercitio stipatus Romam missus est (2). Sed ille devictus et Româ, quam obsederat, pulsus, Parmam discessit, et in papalibus insignibus, quae retinuit, amissae dignitatis solamen quaesivit.

Alexander II, injuriam Henrici IV. ulcisci cupiens, eum accusavit, quod munera Ecclesiastica venalia fecisset, legatisque missis eum, ut causam ageret, Romam citavit (3). Ad Imperatorem etiam respiciens, penes ullum laicum investiturae jus esse negavit, et quemcunque clericum a laico hanc accipientem damnavit. Henricus autem, qui tunc in Saxones et Ottonem, Bavariae Ducem, bellum intendebat, hanc rem ad tempus magis opportunum distulit; belloque feliciter gesto, Papae legatos cum minis ablegavit, et ipse Romam tres misit le-

(1) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 81 seqq.

(2) Gieseler, l. c. pag. 191. Planck., l. c. IV. B. I. Ab. pag. 84 seqq. qui hic Lambertum Schafn. ad annum 1064. ducem secuti sunt.

(3) Referente Ottone Frising, *Chron.*, Lib. VI. Cap. 34.

legatos, qui cum Papâ litigarent, ac Imperatoris vices ibi gererent.

Etiamsi vero Alexander antea Simoniacus diceretur (1), vel sic tamen, Synodo Romae convocata (1063), in clericos Simoniae reos maxime saeviit (2); eodem anno, consanguineorum matrimonia ad septimam usque generationem prohibuit, quae, si fierent, incesta dixit. Quum vero privatis vindictis hoc aevo grassantibus finem decretis imponere non posset, hanc foederis rationem, *Treugam* dictam (3), restituit, quâ in fine hebdomadis, quae memoriam perpessionum Christi instaurabat, a caedibus quisque abstineret; initio vero hebdomadis jus vindictae privatae exercere, agros vastare, domos diripere, urbes flammis dare cuicunque viribus valenti licebat! Eo etiam processit audaciae, ut primus veniam peccatorum plenariam iis concederet, qui vexillum adversus Infideles sequerentur, modo poenitentiam ac re-

(1) Petrus Damianus, irâ in Honorium II. ductus, Alexandrum II. multis laudibus haud satis caute effert, eum dicens: *bene litteratum et vivacis ingenii, sine suspicione castum, in erogandis eleemosynis pium*, Vid. P. Damiani, Epist. Lib. III. Epist. 4.

(2) Hujus Concilii decreta occurrunt in Harduini *Actis Conciliorum*, Tomo VI. Part. I. 1137.

(3) Gallice, *Trèves*; Conf. Venema, *Hist. Eccles.* Tom. V. pag. 614; Planck, l. c. III. B. pag 535; Millot, *Histoire de France*, Vol I. pag. 339.; Gieseler, l. c. pag. 270 seqq; et Acta Concilii Narbonnensis, in *Actis Conciliorum* Harduini, Tom. V. Part. I. pag. 1034.

resipiscentiam promitterent (1); ab alterâ vero parte in extrema ruens, omnes, qui edicta sua non exsequerentur, anathemate perpetuo percutiendos esse decrevit, et „ homines severius ob humanam „ legem, quam ob divinam violatam, punire visus „ est " (2).

Eo igitur auctoritatis pervenerat hierarchia, anno 1073; tempora autem praesentia futurarum rerum erant gravida; omnia jam majorem vim spirabant; in Alexandri facinoribus Hildebrandum res pro arbitrio administrantem (3), magna cogitantem, futura praeparantem animadvertimus. Ut vero hunc suo Marte agentem intueamur, desiderio flagramus; ad alteram ita hujus commentationis partem transeamus; ad ipsum Gregorium VII, novae illum conditionis auctoritatisque hierarchicae auctorem, in qua propositae quaestionis versatur cardo, ac optimae spei, quae animum incendit, causa!

(1) Conf. Venema, *Hist. Eccles.* Tom. V. pag. 589. Clar. Kist *over den Afstaathandel* in N. C. Kist en H. J. Royaards, *Archief voor Kerkelijke Gesch.* I. pag. 154.

(2) Quam ob causam Petrus Damianus Pontificem Romanum haud leviter reprehendit in Epist. Lib. I. Epist. 12.

(3) Conf. Planck, loco saepius citato, IV. B. I. Ab. pag. 49.

PARS

PARS ALTERA.

Quam subiit Hierarchia Romana, auctore Gregorio VII, commutationem?

CAPUT I.

Hildebrandi vita privata et Ecclesiastica, ad annum 1073.

§. I.

Hildebrandi vita privata, ad 1048.

Hildebrandus, Senae, seu Saonae, in ignobili Tusciae urbe natus (1), patrem habuit lignarium quemdam, Bonizium, virum conditione sua superiorem, qui, in filio eximias ac prorsus singulares animadvertens dotes, eum variis clericis commisit docendum, inter quos

(1) Platina, *De vitis Pontificum*, pag. 173. De anno, quo natus sit Hildebrandus, nihil constat; quin etiam dubitant nonnulli utrum Senae an Romae natus sit. Conf. Planck, l. l. IV. B. I. Ab. pag. 40 sqq., et Baronius, l. c. ad an. 1073.

quos in primis notandus est Joannes Gratianus, postea Gregorii VI. nomine ad ſedem papalem evectus (1044). Hildebrandus ita, a pueritiâ inde inter clericos verſatus, uſu rerum et experientiâ edoctus est (1), easque tunc imbibit opiniones, quae, tenera aetate ſusceptae, per totam vitam animum movent et flectunt, atque ad nulla non ſuscipienda incitant. Eminuit praeterea puer facultatibus praeſtantisſimis, ita tamen ut pro asperiore ingenio magis rebus ſub ſenſus cadentibus, quam intimis animi affectibus, moveretur.

Gregorius VI. (2), ab Henrico III. (1046) dignitate papali privatus, in monasterium Cluniacenſe ſe contulit, quo magistrum ſecutus est Hildebrandus (3). Magnam vim in hujus ingenium hanc rem habuisſe omnino ſuspicari licet; *quo* magis enim invitus huc iter fecit juvenis, eo etiam

(1) Gregorius, hoc ſpectans, de ſe ipſo ſic loquitur; *Sanctus Petrus a puero me in domo ſuâ dulciter nutrierat.* Epist. Lib. VII. Epist. 23.

(2) Ille Papa a Platina, *De vitis Pontificum*, pag. 167, monſtrum teterrimum iniquius dictus fuit. Conf Ottonis, Friſingensis, testimonium in *Chron.* Lib. VI. Cap. 32.

(3) Otto Fris., haec narrans, ſatis ingenioſe hunc Lucani verſum citat:

Victrix cauſa diis placuit, ſed victa Catoni

additque, hanc cauſam, in quâ ſententia principis et episcoporum praevaluit, Hildebrando ſemper displicuisſe. Vid. *Chron.* Lib. VI. Cap. 32.

etiam acerbius Imperatori succensuit, a quo e media familiâ sublatus, e carâ patriâ depulsus, et in exilium missus sibi videbatur; quoties praeterea Gratianum de injuriâ, sibi ab Henrico illatâ, de praepotentium laicorum immani tyrannide, de paparum servitute querentem audiret, toties animo fervens Hildebrandus, ubi amici sortem lugeret, irâ in laicos ferri debebat; nec poterat non rem perpendere, clericorum, quibus addictus erat, servitium secum reputare, ac sibi conditionem feliciorem animo informare. Quis quaero harum rerum vim in futura Gregorii VII. facinora neget? Sed illuc revertamur.

Hildebrandus, aliquamdiu in coenobio Cluniacensi moratus, et ipse vitam monachicam amplexus est. Conditum erat hoc, anno 910, in amoenâ dioecesi Matisconensi a Guilielmo Pio, Arvernorum Duce, eique primus abbas praepositus Berno (910) (1). In mediis clericorum vitiis et hierarchiae abusibus severiori regulâ hoc institutum elucebat; pauperibus aeque ac divitibus patebat; bona voluntas tanquam dos optima a candidatis exigebatur; vota castitatis, caritatis, humilitatis et sinceritatis in perpetuum erant injuncta (2); qui-

(1) Vid. hujus loci descriptionem in P. Damiani Epistolis, Lib. VI. Epist. 4. Conf. Planck, l. c. III. B. I. Abth. II. Absch. §. 4.

(2) Vid. Gieseler, l. c. II. B. 1. Abth. pag. 209 sqq.

quibus institutis Abbates Berno et Odo (927) ad genuinam regulam Benedictinam, alibi depravatam, monasterium suum reducere conati fuerant (1). Hildebrandus autem discendi studio ac constantia sua in observandis regulis praescriptis brevi inter monachos enituit; omnes vires eo intendit ut animi pertinaciam pravasque cupiditates superaret (2); et ita jam haec severiora suscepit studia, quorum vis in ejus institutis deinceps conspicua fuit. Nominis celebritatem sensim nactus est, ut adeo fama ejus ad Imperatorem, Henricum III., perveniret, qui eum ad se accersivit, et non sine favoris sui testimoniis dimisit.

Nec diu post Hildebrandus ad Prioris dignitatem evectus esse videtur; hoc enim munere jam fungebatur, quum Leo IX., ab Henrico III. (1048) Papa designatus et e synodo Wormatensi Romam proficiscens, monasterium Cluniacense adiret (3).

§. 2.

Hildebrandi vita Ecclesiastica, ad annum 1073.

Cum Hildebrandus Leone IX., in monasterio Cluniacensi morante, familiariter uteretur, hunc ita agen-

(1) Conf. Vabillon, *Annales Bened.* etc. ad saeculum V. Tom. I. pag. 68, et ad saeculum IX Tom. II. pag. 469.

(2) Otto Frising., *Chron.* Lib. VI. Cap. 32.

(3) Conf. Planck, a. a. O. IV. B. I. Ab. pag. 42 seq.

agentem, loquentem et insignia summi Pontificis induentem animadvertit, ac si jam prorsus auctoritate papali gauderet. Hanc opportunitatem ad laicorum prae clericis jura aggredienda, et ad eorum, quae molitus fuerat, periculum faciendum idoneam duxit. Leoni ita persuasit in electione, ab Imperatore factâ, non esse acquiescendum, sed hanc a clero populoque Romano oportere confirmari, antequam munus obire liceret, „*illicitum enim esse*, aiebat, *per manum laicam summum Pontificem ad gubernationem totius Ecclesiae violenter introire* (1)."

Papa prudenti viro aures praebuit, callidamque ejus mentem fortasse perspiciens, purpuram statim deposuit (2), ac, peregrinantis habitu sumto, Romam una cum Hildebrando, futuri muneris administro, properavit, ubi unanimo consensu consecratus est (1048). Jam Hildebrandus hoc documento ostendit, quanta animo volveret consilia; non enim ei mens erat, ut supra Imperatores populi Romani auctoritatem extolleret, immo ipse ex industriâ Romanorum in eligendis Papis vim, constituto Cardinalium collegio, funditus evertit: sed majus quid cogitabat vafer monachus; nimirum si populus semel Papam eli-

(1) Sunt ipsa Hildebrandi verba, ab Ottone Frisingensi allata, *Chron.* Lib. VI. Cap. 33.

(2) De omni hâc narratione consulatur Planck, 1 l. IV. B. I. Ab Cap. III. §. 8. pag. 44.

eligendi auctoritatem obtinuisset, haec deinceps facile in Cardinalium collegium conferri poterat (1). Cum Leo hâc agendi ratione populo acceptissimus esset, multa grati animi Hildebrando dedit testimonia, eumque ad varia munera Ecclesiastica evexit, „ ita ut quasi consors pontificiae dignitatis se„ cum videretur" (2). Verum enim vero vitam monachicam non reliquit Hildebrandus, sed in monasterium S^d Paulli Romanum, cujus praelatus creabatur, se contulit.

Ibi tamen quiete degere monacho non licuit, nec erat ei animus in monasterio ad vitam tranquillam otiumque ingratum sese convertere. Quum enim, anno 1055, ex auctoritate populi Romani Victorem II, Leonis IX. successorem, designasset (3), sub hoc etiam Papâ potestatem, quâ jam gaudebat, in dies vidit invalescentem. Magni eum faciebat Victor, quumque sine illius consiliis nihil alicujus momenti agere vellet, monachum beneficiis sibi devincire conabatur. Hildebrandus, tunc subdiaconi munere fungens, legatus *a latere* in Galliam,

(1) Quod rite jam perspexisse videtur Platina, *De vitis Pontificum*, pag. 172.

(2) Verba Platinae, *De vitis Pontificum*, pag. 168. Conf. Venema, l. c. Tom. V. pag. 615. Planck, l. c. IV. B. I. Absch., pag. 40.

(3) Conf. hujus Commentationis, Part. I. Cap. III. §. 2. et Part. II. Cap. I. §. 3.

liam, ubi simonia maxime grassabatur, a Papa missus est, ibique tam prosperos habuit successus, ut per breve tempus simoniam, nisi sustulerit, fortiter saltem represserit, et clericorum haud paucos ad meliorem mentem adduxerit (1).

Insequenti anno (1057), Stephanus IX, ad sedem papalem evectus, Hildebrandum, e Galliâ reducem, ad Agnetem, Henrici IV. matrem, misit (2), sed anteaquam iter susciperet legatus, Papa documento, nobis omnino memorando, ostendit, quanti jam ponderis in Ecclesia administranda Hildebrandi sententia esset. Stephanus nimirum clerum populumque Romanum convocavit, et ab his postulavit, ut pollicerentur neminem, si ipse obiret, Papam creatum iri, anteaquam Hildebrandus reversus esset sententiamque de futurâ electione dedisset (3). Sed quamvis Romanorum proceres hoc promitterent, promissis tamen non ste-

(1) Etiam auctoritate suâ concilium Lugduni hunc in finem convocavit. Conferatur Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 52 et 53.

(2) Llorente prorsus errasse videtur, cum diceret, (loco supracitato, pag. 335 et 337, Tom. I.) Hildebrandum tunc legatum ad Imperatricem Graecorum Constantinopolin missum fuisse. Conf. Joh. Voigt, Hildebrand, *und sein Zeitalter*, I. Th. pag. 49 et auctores ibi citati.

(3) Quod disertis verbis narravit. P. Damianus, in Epistola ad Henricum, Episcopum Ravennatensem, quae est in *Damiani Operibus*, a Cajetano Collectis, Epist. Lib. III. Epist. IV. Conf. Planck, l. c. IV. B I. Ab., pag 56.

ſteterunt. Stephano enim eodem anno mortuo, cleri et populi optimates ex auctoritate ſuâ Benedictum X, hominem literarum artiumque rudem (1), Papam crearunt, ut ſuis ita conſulerent partibus. Hujus electionis Hildebrandus certior factus derepente e Germaniâ profectus est, Nicolaum II. Benedicti loco Pontificem ſupremum deſignavit (2), et tantâ jam auctoritate futurus Gregorius apud omnes valebat, ut Romani, continuo cum illo facientes, Benedictum *dignitate papali ejectum declararent*, eumque munus abdicare cogerent. Nicolaus II., ab omnibus agnitus (3), non uno modo voluntatem ſuam erga Hildebrandum demonſtravit, ſed viri beneficia meritis aequiparare ſemper ſtuduit.

Hildebrandus igitur (1059) Archidiaconus et Papae administer creabatur, quibus muneribus tantam poteſtatem nactus est, ut novis facinoribus ſua conſilia promoveret. Hunc in finem Nicolaum II. hortatus est, ut Cardinalium collegium crearetur

(1) Petrus Damianus, haec narrans, hanc de hoc Papâ ſententiam tulit: *ita est homo ſtolidus, deſes, ac nullius ingenii, ut credi posſit, nescisſe per ſe talia machinari*, Epist. Lib. III. Epist. 4.

(2) Conf. Villers, l. c. pag. 410; Planck, l. c. pag. 58 et 59.

(3) Lambertus Schafnaburgenſis, *De rebus Germanorum*, ad annum 1059.

tur, quo lites cum Imperatore de Papis eligendis dirimerentur, atque efficacisfimum vinculum inter civile imperium et facrum folveretur (1). Ab hoc ita tempore Paparum electio penes folos Cardinales fuit, approbatio vero penes populum, et confirmationis honos penes Imperatorem. Novum hoc inftitutum tanti fuit in hierarchiae progresfibus momenti tantamque vim in posterum habuit, ut, fi hoc unum clericorum gratiâ praeftitisfet Hildebrandus, ab his in aeternum coli, a ceteris famofus haberi mereretur.

Vis hujus Cardinalium collegii jam ftatim post obitum Nicolai II. (1061) cernebatur; cum enim varii Ecclefiae atque Imperii ordines de jure novum Papam eligendi acriter inter fe disputarent (2), Hildebrandus eo rem perduxit, ut Cardinales, Imperatoris approbationem haud exfpectantes, Anfelmum Lucenfem, qui ftatim Alexandri II. nomen fumfit, auctoritate ac jure fuo Papam confecrarent. Quâ de re Henricus IV. conquestus alium Papam exercitu ftipatum Romam mifit, fed frustrâ; nam jam hac opportunitate fenfit praevalentes magni cujusdam ingenii vires.

Ini-

(1) Videatur de hoc inftituto et Cardinalium nominis etymologiâ quae dicta funt hujus Commentationis, Pa t. I. Cap. III. §. 4.

(2) Lites et disfidia de novi Papae electione uberius expofuit Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 81 feqq.

Initio papatûs Alexandri, Hildebrandus, Cancellarius creatus, hoc nomine universae fere Ecclesiae administrationem in se suscepit (1). Petrus Damianus ingeniose suam et aliorum de hoc papatu sententiam expresfit, hoc disticho Cancellarium allocutus:

Papam rite colo, sed te prostratus adoro,
Tu facis hunc dominum, te facit ille deum.

Hâc igitur ratione, cum per viginti fere annos hierarchiae caput, et actor fuisset (2), ad majora quaeque tentanda viam sibi munivit Hildebrandus; et simul experientiam maximam collegit; vidit enim quatuor praedecessorum res, seu prosperas, seu adversas pro consiliis, seu prudenter, seu inconsulte susceptis. In varias regiones legatus missus varia gentium studia scrutatus erat, nonnullas ad libertatem pronas, plurimas vero ad superstitionem proclives animadverterat; et hinc factum ut deinceps Gregorium, ad temporum conditionem respicientem, rerum opportunitates ponderantem, et secundum eas res moderantem videamus.

An-

(1) Conf. Venema, l. c. Tom. V, pag. 615; Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 94 et 95.

(2) Ab anno 1053 ad 1073. Vid Heeren, *Gevolg. der Kruist.* pag. 63; Gieseler, l. c. II. B. I Abth., pag. 182, 183, seqq. Theiner, *Einführung der Priester Ehelosigkeit*, II. B. I. Ab. pag. 159

Antequam hujus experientiae cautique ingenii efficacitatem in Gregoriam VII, Papam, exponamus, viri indolem e jam narratis adumbrare liceat, ut, quae narranda sunt, facilius cum intelligamus, tum Hildebrandi facta ex ipsius ingenio explicare possimus.

§. 3.

Hildebrandi indoles.

Raris Hildebrandum et vitiis et virtutibus excelluisse, universe et ante omnia tenendum est. Hanc animadversionem praemittimus, non tantum ut hoc *κριτήριον* instar sequamur, sed etiam ut regulam quamdam ob oculos habeamus, ne ab una parte praeclaras viri dotes exponentes, ab alterâ vero parte vitia ejus enumerantes, nonnulla secum pugnantia proposuisse videamur.

Fuit sane vasti ingenii homo; astutiâ simul ac perspicacitate summâ praeditus (1), simulandi ac dissimulandi peritissimus; grandia quaeque animo complectebatur, et, quae primum e longinquo prae-

(1) Quis Gregorii epistolas legens de his viri dotibus dubitare possit? Ibi enim semper et ubique invenimus errore abductum Pontificem, sed eundem, doctum, facundum, fervidum, suae causae conscium; ita ut Lamberto Schaf., ad an. 1058, assentiamur dicenti, '*hunc fuisse virum et eloquentiâ et sacrarum literarum eruditione valde admirandum.*

praeparasſet ſibique intrepide efficienda ſumſisſet, ſummo perſequebatur ſtudio (1), propoſiti tenax nullis cohibebatur difficultatibus, et ſibi res, non ſe rebus ſubjectum videbat (2). Vir acutisſimus prudentiâ pervicaciam moderabatur (3), nec difficulter, ſi opus esſet, intimos animi motus comprimebat. Nonnunquam etiam ea faciebat, quae primo obtutu a ſcopo, quo tendebat aberrare viderentur, ſed eadem eventu vaferrimi viri conſiliis apprime conducere monſtrabat; ſic e. g. cum ipſi honos novum Papam eligendi deferretur, tales deſignavit qui, etiamſi non omnibus grati, ſuis tamen commodis inſervirent. Cujus rei luculentum habemus documentum in Victoris II. electione; peregrinus Papa Romanis minus acceptus erat, ſed Gebehardus Imperatoris conſiliarius erat; cujus intima propoſita ſcrutatus fuerat, et praeterea gentis Germanicae ſtudia, Imperii ſubſidia, aulae conditionem penitus exploraverat (4). Quum igi-

(1) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 47.

(2) Conf. Gieseler, l. c. II. B. II. Ab., pag. 8 et 9.

(3) Hanc prudentiam Gregorii e narratis, maxime vero e deinceps narrandis apparere putavimus; ſententiam vero Spitleri minus probandam, qui de Hildebrandi rebus gestis agens, haec addit: *misſchien is ook nog geen ontwerp met meer onvoorzigtigheid uitgevoerd*, l. c. pag. 194.

(4) Haecce conjectura, etſi a Planckii ſententiâ diverſa, nobis tamen tuenda videtur. Vid. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 48.

igitur e nullo alio tanta utilitas Hildebrando oritura videretur, Gebehardus, invitis Romanis, Papa fiebat.

Mirâ sagacitate sui aevi studia consiliaque hominum, quamvis recondita, perspexit Hildebrandus, ac his haud sine diligentiâ ingeniique acumine usus est (1). Rite animadvertit, coelestia majorem, quam terrestria, in animos vim exserere, et, cum bene teneret, quid sanctitatis fama apud homines valeat, hanc semper venatus est.

Facta tamen ejus animum spirabant superbum; per fas et nefas suscepta consilia tuebatur. Hinc Europam universam conturbavit bellisque dominii sui amplificandi causâ implevit. Has maxime ob causas, dum viveret, alii eum Satanam ex inferis solutum dixerunt (2), alii perditionis illum filium, se super omnia efferentem, qui in Novo Foedere memoratur (3). Nos vero, nisi alia, constantiam saltem Hildebrandi miramur, maxime si temporum, quibus vixit, et muneris, quo fungebatur, rationem habemus. Quod autem ingenio atque agendi ratione tantopere supra sui aevi homines se extolleret; inde ortum videtur, quod in nullâ re operam posuit nisi in ea, quae ad sua consilia perti-

(1) Conf. Heeren, l. c. pag. 69; Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 111.

(2) Et hinc factum ut nonnulli ejus nomen Hildebrand in Helle-brand satis inepte commutarent.

(3) 2 Thess. II, 3 et 4.

tineret, vitamque omnem, ut ea, quae sibi efficienda sumserat, ad finem perduceret, impendit (1).

Nonnulli historici, Gregorio nimis infesti, invidiosa eum libidinosum atque in venerem pronum dixerunt; verum ejus castitatem laudaverunt bene multi, qui ceteroquin ei haud magnopere favent (2); praeterea clericos libidinosos in vehementissimas Hildebrandi reprehensiones incurrisse satis constat (3). Non est etiam, quod hic Gregorium adversus illos protegamus, qui eum magiae, divinationis ac necromantiae reum fecerunt; quae criminationes ad illius aetatis barbariem pertinent, supra quam solus fere Gregorius se extollebat (4), et notum est talibus accusationibus eos semper fuisse expositos, qui aevi sui errores primi deposuerunt.

Ul-

(1) Supremam auctoritatem spiritualem et saecularem jure Papis competere, Gregorium sibi persuasum habuisse, ex universa ejus agendi ratione efficimus; cum enim hanc vindicaret, hoc uno argumento semper et ubique utebatur, quod tantam potestatem a St. Petro divinitus accepisset. Conf. inprimis ejus epistolae, Lib I, Epist, 6 et 7; Lib. II, Epist. 13 et 51; Lib. VIII. Epist. 23. Quis has et alias Gregorii epistolas legens de praejudicatis ejus in hâc causâ opinionibus dubitare posset? Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 106 seqq.

(2) Lambertus Schafnaburgensis; alii.

(3) Videantur et aliae Gregorii epistolae, et in primis illa ad Hugonem abbatem Cluniacensem, quae est Lib. II. Epist. 49.

(4) Conf. P. Damianus, *Epistolarum*, Lib. II. Epist. 7.

ultimo vitae spatio virum ab acerrimo hoste, Henrico IV, ex urbe ac sede papali depulsum eundemque propositi tenacissimum invenimus; non integrum vitae, sed tamen impavidum feriebant ruinae, cujus animi firmitas vulneribus, carcere et exilio frustra fuit tentata (1).

Quod ad externam ejus faciem pertinet, statura brevis fuit; vultus, nisi turpis, animi tamen imaginem eatenus referebat, ut aliud in ore promptum, aliud in pectore clausum semper habuisse apparet (2).

CAPUT II.

Hildebrandus Papa, seu Gregorius VII, ab anno 1073 *ad* 1085.

§. 1.

Hildebrandus Papa creatus. Quamnam in Hierarchiâ commutationem spectasse videtur et quamnam agendi rationem secutus est?

Ipso, quo Alexandri II. funus celebrabatur, die Hildebrandus, qui jam dudum Romanorum favorem

(1) Conf. Heeren, l. c. pag. 75, nota (**), Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 201 seqq.

(2) Quam ob causam Episcopus Benzo in *Panegyrico Imp. Hen-*

rem sibi conciliaverat; populi acclamatione Papa postulatus, a Cardinalibus continuo electus est (1). Supremi muneris, quod diu concupiisse videtur, compos factus, simulationis artificio hac jam usus est opportunitate; idem enim ille, qui, vehementium turbarum auctor, praecedentibus Pontificibus suaserat, electionem legitimam ad solum populum esse referendam, ipse Papa creatus (2), Imperatoris confirmationem, antequam consecraretur, exspectare voluit, metuens scilicet ut ne schisma in Ecclesiâ oriretur (3), sed re vera, ne per plebis factionem Papa fieri videretur. Scripsit igitur Hildebrandus ad Imperatorem se coactum suscepisse Pontificatum, sed consecrationem distulisse donec electionem comprobasset Imperator; quibus verbis mitigatus Henricus IV. eum statim approbavit (4). Cum ita muneris obeundi veniam impetrasset Gregorius, conquestus est tandem se invitum, quod cre-

Henrici, Hildebrandum sic descripsit: *Protheus est monstruosus in diversis vultibus.*

(1) Conf. Gregorii Epist. Lib. I. Epist. 3; Planck, l. c. IV B. I. Ab., pag. 93 seqq. Theiner, l. c. II. B. I. Ab., pag. 159.

(2) Conf. Villers, *Essai* etc. pag. 411.

(3) Venema, *Hist. Eccles.*, Tom. V, pag. 615.

(4) Conf. Pagi, *Critica in Baronium*, Tom. IV, pag. 249 N°. VI, Hic ducem secutu est Lambertum Schafnaburg. *De rebus Germanorum*, ad 1073. Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 101 seqq.

credi cupiebat, ad hanc dignitatem evectum fuisse (1); multos vero hoc ipso tempore querelis illis nullam habuisse fidem, testes sunt, qui de hac re sententiam publice profiteri haud metuerunt.

Ex jam narratis universe efficimus, quod infra uberius patebit, non id spectasse Gregorium, ut novam prorsus hierarchiae daret formam, sed potius ut hanc monarchiam sacram, quae magnâ jam auctoritate in Europâ gaudebat, ad despotismum, atque adeo ad ἀκμὴν suam perduceret; quod ut efficeret, non opus ei erat hierarchiae formam, verum rationem, mutare (2). Neque ita novus ab integro instituendus erat rerum Ecclesiasticarum ordo; sed hierarchia novis fulcienda subsidiis; ac in summum potestatis fastigium evehenda (3); verbo, hoc erat in votis, ut omnia, quae ad Ecclesiam pertinerent, penes Ecclesiasticos essent. Gregorius coelestia, quae tunc dicebantur, terrestribus misceri animadvertens, illa ab his secernere voluit, ut principem ipse locum occuparet. Episcopalia enim munera huc usque Imperii beneficiaria habita fuerant, propter fundos cliente-

(1) Quod ipse Gregorius professus est, *Epist.*, Lib. I. epist. 8 et 39, et Lib. VII. ep. 23.

(2) Vid J. Febronius, *De statu Ecclesiae*, Tom. III, pag. 59 seqq.

(3) Idem, l. c. Tom. IV. pag. 185 seqq.; et Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 110.

telares iis adjunctos; et Episcopi, munus obeuntes, non Ecclesiae, sed praediorum Imperatoris beneficiariorum curam gerere sibi videbantur; quapropter has potius ditiones servandas esse, quam Ecclesiae adversarios oppugnandos, autumabant (1). Scilicet vinculum hocce Imperatorem inter et clericos primo loco erat solvendum; deinceps hi arctissime hierarchiae erant devinciendi; civile tandem Imperium, si res feliciter caderet, hierarchiae erat subjiciendum (2). Quod cum ageret Gregorius, tantam sibi arrogare studuit auctoritatem, quantam nullus ante ipsum Papa vel cogitare ausus fuerat.

Verum loquentes de Gregorii agendi ratione, non tamen statuendum esse credimus, Papam illum ab initio sibi totum hoc, quod deinde effecit, partibus suis absolutum proposuisse (3). Talia concipere consilia, vasto Hildebrandi ingenio non indignum erat, sed fore ut tanta ad finem perduceret, temporum ratione habitâ, ei sperare non licebat; quo-

(1) Varia artificia, quae clerici ad bona Ecclesiastica tuenda adhibuerunt, egregie exposuit Planck, l. l., III. B. pag. 607 seqq.

(2) Haec omnia, secundum Gregorii sententiam, ex ipsa Ecclesiasticae potestatis indole profluebant; dicebat enim Herimanno Episcopo Metensi in epistolâ: *Aurum non tam pretiosius est plumbo, quam regiâ potestate altior dignitas sacerdotalis.* Vid. Gregorii, *Epist.* Lib. VIII. epist. 21; et conferatur Planck, l. c. IV. B. I. Ab. pag. 104 sq.

(3) Conf. Heeren, *Gevolg. der Kruist.* pag. 75.

quocirca opportunitatibus ac felici rerum eventui nonnulla etiam sunt tribuenda (1). Cum enim multa, in his inopinata nonnulla (2), sibi evenire prospera videret, eo tandem audaciae processit, ut ad Papae nutum totum componi orbem vellet.

Haec ita universe, sibi sumsisse videtur Gregorius:

a. Ut clerum a principum imperio liberum redderet.

b. Ut a sua auctoritate principes ipsi penderent.

c. Ut clerum sibi subjectum haberet et emendaret, universamque Ecclesiam despotica ratione gubernaret.

Quibus factis haec diversa consilia perficere conatus sit, sequentibus paragraphis continuo indagabimus.

§. 2.

Gregorii conatus, ut clerum a principum imperio liberum redderet.

Cum Gregorius in praecedentium Paparum agendi ratione (3) multos errores vitiaque multa animad-

(1) Conf. hujus commentationis, Part. II. Cap. III. §. 1.

(2) Quam sententiam professus est Heeren, *Gevolg. der Kruist.*, pag. 65.

(3) Ante Gregorium VII. multi Papae, ut vidimus, Inve-

madvertisset, horum vestigiis non insistere, sed aliam viam, illamque prorsus insuetam, ingredi sibi proposuit. Itaque, pro astutiâ et calliditate, primum infirmiores adversarios aggressus est, ut validioribus suae auctoritatis metum incuteret, eosque deinceps eo felicius debellaret. Convocato igitur Romae concilio (1074), Gothofredum Mediolanensem laesae majestatis pontificiae reum (1), et Robbertum Guiscardum, Normannorum in Apuliâ Ducem, qui Beneventum, Patrimonii S[ti] Petri urbem, obsidio cingere ausus fuerat, anathemate percussit (2). Episcopum vero Constantiensem, qui hujus Synodi decreta derisui habuerat, statim e sede episcopali deturbavit (3).

Quibus prospere gestis, Gregorius audacior factus continuo universum clerum ab Imperatoris ac Principum auctoritate liberandum censuit. Ut eo perve-

vestituram laicis adimere, simoniam abrogare, coelibatum clericis imponere et universum clerum emendare plus semel spectaverant, sed, ut omnes decreta, quae hunc in finem ediderant, exsequerentur, non satis curaverant; Gregorius VII. vero audaciâ, constantiâ ac fortitudine haec omnia, quae alii frustra conati fuerant, solus perfecit.

(1) Conf. Theiner, *Einführung der Priester-Ehelosigkeit*, II. B. I. Ab., pag. 168.

(2) Quod tamen anathema, mutatâ deinceps fortunâ, sustulit. Vid. hujus Commentationis, Part. II. Cap. III. §. 1.

(3) Vid. Pagi, *Critica in* Baronii *Annales*, Tom. IV. pag. 256. Theiner, l. c. II. B. I. Ab., pag. 183 seqq.

veniret, primum Nicolai II. decreta (1) de Paparum electione, laicis deneganda, et confirmavit et accuratius definivit, jubens Cardinales in posterum Papam designare, clericos designato assensum dare, populum adplausu eum confirmare; quibus omnibus rite peractis, Imperator tandem de electione jam facta consulendus foret, ut omnia, quod addidit Gregorius, salvo honore et reverentiâ huic debitâ, fierent. Qui vero invaluerat mos, ut Imperator de Paparum electione consuleretur, primum neglectus, mox plane in oblivionem abiit (2).

His nondum contentus Hildebrandus omne vinculum inter clerum et Principes, Episcopos et dominos clientelares, Ecclesiam et civile imperium, aut solvendum, aut, tamquam gordianum illud, resecandum duxit (3); quod, etsi valde arduum, perfici tamen poterat tollendo jure *Investiturae*, quod sibi Imperatores Germanici inprimis vindicabant. Hic vero labor, hoc opus erat. Investitura enim ex antiquâ consuetudine orta fuerat, quâ Episcopi, quibus praedia regalia concessa fuerant, fidei juramento Impera-

(1) Haec decreta inveniuntur in Harduini *Actis Concil.*, Tom. VI. Part. I. pag. 1064.

(2) Conf. Venema, l. c. Tom. V. pag. 607; l. c.

(3) Conf. Heeren, l. c. pag. 63. Gieseler, p. 195, et ipsius Gregorii dicta, *Epistolarum*, Lib. IV, epist. 2; Lib. VIII. epist. 21, aliae.

ratori praeſtando adſtricti erant (1); a quo, cum munus inirent, lituo (2) ſeu baculo et annulo, obedientiae et futurae conjunctionis cum imperio civili ſignis, ornabantur (3). Mos ille, ex Imperatorum beneficiis et Clericorum gratâ voluntate ortus, legis et officii deinceps vim habuit, adeo ut Episcopi non tantum dignitatem ſuam ab Imperatore acciperent, ſed in hujus patrocinium et clientelam ſe committere ejusdemque vaſallos ſe profiteri viderentur, regalibus praediis a ſolo Imperatore concedendis fruentes (4). Ex eâdem Inveſtiturae lege, Imperator rerum Eccleſiae in Germaniâ et Longobardiâ, niſi curam, tutelam ſaltem ſibi tribuebat, Eccleſiam ab omni periculo tutam praeſtare conabatur, atque hinc univerſae hierarchiae moderandae jus ſibi deducebat. Itaque non mirandum est, hoc Inveſtiturae inſtitutum Gregorio VII. valde displicuiſſe; Imperatores enim, ſibi tantam auctoritatem in clericorum rebus vindicantes, ſupremi Romae pontificis auctoritati magnopere obtrectare videbantur. Attamen cum Gregorius hujus conſuetudinis vim ad clericos ſedi Romanae de-

(1) Conf. Heeren, l. c. pag. 67.

(2) Hoc Episcoporum σκῆπτρον, niſi ab Auguribus mutuatum, ſaltem litui auguralis imaginem refert.

(3) Conf. Planck, l. c., pag. 128, et ibi nota (8).

(4) Conf. J. Gieseler, l. c. II. B. I. Ab., pag. 193—198; Planck, l. c. III. B. pag. 468, §. 16.

devinciendos animadverteret, jus illud Investiturae, quod per tria jam saecula tenuerant Imperatores, non sustulit, sed sibi tribuit et ad ipsius hierarchiae emolumentum convertit. Anno enim 1074 concilium Romae convocavit (1), in quo decrevit nullam obedientiam iis esse praestandam, qui munus Ecclesiasticum a laico accepissent (2); iisdemque decretis vetuit, ne quis Imperator, Dux, Marchio vel quaelibet saecularis potestas (3) Investiturae jus sibi arrogaret.

Ex eodem Investiturae more aliud profluxerat vitium, quod tunc etiam repressit Gregorius, *Simonia*, quâ laici, collationis jure abutentes, omnia Ecclesiae munera venalia reddentes, haec, pretio constituto, in abjectissimos etiam homines conferre consueverant (4). Ex hoc abusu mercenarium quoddam exstiterat clericorum genus, qui, lucri studio abrepti, et secundum hanc munus ineundi tur-

(1) Hujus concilii decreta invenies in Harduini *Actis Conc.*, Tom. VI. Part. I. pag. 1522. Conf. praeterea, Pagi *in* Baronium, Tom. IV. pag. 253.

(2) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab.

(3) Hic, Theinerum ducem secuti ejus verba fere expressimus; conferatur Theiner, l. c. II. B. I. Ab., pag. 194.

(4) Conf. Lambertus Schafn., *De rebus germ.*, ad annum 1063, et ad annum 1071, ubi haec leguntur. „*In Ecclesiam* „*introducta est consuetudo, ut abbatiae publice venales pro-* „*stituantur in palatio.*" Vid. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 117 seqq.

turpem rationem se gerentes, tantummodo, ut res lautae essent, curabant. Tantopere illud vitium tunc grassabatur, ut ipse Gregorius in epistolis triplex Simoniae genus recenseret (1). In eodem igitur Romae concilio, saepius memorato, decretis statuit Hildebrandus Clericos, *qui munera auro emissent*, ab officio esse dimovendos, auctoritatem Episcoporum, apostolicas institutiones spernentium, a populo esse recusandam, cum sacramenta a talibus administrata omni efficacia destituerentur, atque illorum benedictio in maledictionem, oratio in peccatum verterentur (2).

Quomodo vero operam dederit, ut haec decreta vim haberent, eaque invitis adversantibus confirmaverit ac vindicaverit nunc videndum est (3).

§. 3.

(1) *Epistolarum*, Lib. VI, epist. 34. Conf. Annae Comnenae, *Alexiados*, in *Corpore Historiae Byzantinae*, Philipp. Labbei, Lib. I. pag. 31.

(2) Vid. hujus concilii decreta in *Actis Conciliorum* Harduini, Tom. VI, Part. I, pag. 1522. Ex hac sanctione explicandum est, tantam vim habuisse Gregorii decreta, cum antea Imperatores Germanici, maxime Henricus III, et praecedentes Papae simoniam tollere frustra tentassent. Nunc enim clerici, Gregorii decretis repugnantes, omnem vim auctoritatem et potentiam in laicos continuo amittebant.

(3) Hunc ordinem sequentes, Planckium ducem habuimus.

§. 3.

Gregorii conatus,
ut e suâ auctoritate Germaniae Imperator penderet.

Investiturae jure Imperatori ademto, hujus auctoritas in clerum nulla, papalis vero suprema evasit. Amplae enim regiones, quas clerici jure feudali tenebant, imperio civili subtractae, ad hierarchiam referri debebant, cum earum posfesfores, Episcopi, a Papâ crearentur; verum enim vero, ne principes aliquando jura amisfa recuperare conarentur, hi etiam pontifici Romano erant subjiciendi. Gregorius itaque continuo theocratiam universam, cui civile imperium subjectum esfet (1), condere studuit; arduum sane propositum! Sed quidni futurorum consiliorum audaciam fortunae rerum anteactarum adaequasfet (2)? Ut igitur tanta ad finem perduceret, versipellis homo hanc regulam: *Divide et impera*, cui pontifices Romani nunquam non addicti fuerunt, studiose secutus est; cum vero in Germaniae Imperatore potentisfimum adversarium videret, in id maxime incubuit, ut populorum et pro-

(1) Civile imperium Ecclesiastico subjectum esse et semper fuisse, disertis verbis et multis exemplis allatis locisque citatis, contendit Gregorius in epistolâ ad Herimannum, quae est libri VIII. epistola 21, aliis.

(2) Vid. Heeren, l. c. pag. 65.

procerum animos ab Henrico IV. alienaret, sibique omnes quam maxime devinciret. Primum ita in concilio, Romae convocato, Gregorius testatus est, se discordiae et turbarum motarum auctorem non fuisse, imo se frustra, epistolis missis, Henricum ad meliorem mentem adducere voluisse (1). Quam ob rem clerici decreverunt, Curiensem Episcopum legatum in Germaniam esse mittendum, qui decretorum, in concilio editorum, et excommunicationis, jam imminentis, Imperatorem certiorem faceret, eumque Simoniae reum declararet; quoniam munerum Ecclesiasticorum nundinandorum jus, invitis Papae decretis, retinebat (2). — Henricus IV. primum submisse erga Gregorium VII. se gessit, verum, victoria de Imperii hostibus reportatâ, animum auxit, et iis, quae antea promiserat, publice non stare ausus est. Papa, de hâc injuriâ frustra questus, Imperatorem per legatos Romam citavit (1076) (3), sed hic, animo elatior, haud sine asperioribus verbis legationem papalem dimisit et statim, synodo Wormatiae convocatâ, Gregorio, scelerum variorum accusato, pontificatum abro-

(1) Vid. Gregorii *Epistolae*, Lib. I, epist. 9. 11, aliae.

(2) Vid. Venema, *Hist. Eccles.*, Tom. V, pag. 618. Conf. Annae Comnenae, *Alexiados* in corpore *Hist. Byzantinae*, Lib. I. pag. 31.

(3) Conf. Gieseler, l. c., II. B. II. Abth., pag. 16; Gregorii epistola ad Henricum, Lib. III. epist. 10; Planck, l. c. IV. I. B. Ab., p. 162.

abrogavit (1) (1076), quod decretum, a Guilielmo, Ultrajectino Episcopo, confirmatum, confestim in varias regiones misſum est, ut alii ei ſubſcriberent. Hâc vero in cauſa Romani non tantum Imperatori morem non gesſerunt, ſed, irâ in eum aeſtuantes, ſuis factis Gregorio ostenderunt, quo usque licentiae adverſus adverſarios procedere ei liceret (2). Hic igitur vice ſuâ, infenſo in Henricum animo ductus, eum a piorum coetu prohibuit, atque ei minatus est, niſi poenitentiam egerit, fore ut novus rex eligeretur, addens porro e fidelium numero omnes esſe ejiciendos, qui imperatoris partibus faverent (3). Quibus minis cum multi perterriti esſent, gratiâ, quâ antea floruerat, Imperator destitutus est, ac fortunam, quae nuper firma videbatur, jam corruentem vidit; nam proceres bene multi et Henricum deſeruerunt, et novum Imperatorem creandum esſe ſtatuerunt, niſi Imperator veniam in Synodo, Augustae convocatâ, a Papâ impetraret (4). Henricus, his omnibus excruciatus ac

(1) Ut tam fortiter ſe gereret debilis Henricus, ab administris ſuis, Alberto, Bremenſi Episcopo, et Wernero, Comite, incitabatur, qui ei perſuadebant, Imperatori eadem in Abbates esſe jura, quae in villicos exercebat. Conf. Lambertus Schafn. ad an. 1076.

(2) Quod rite animadvertit Lambertus Schafn. et Villers, l. c. pag. 413.

(3) Villers, ibidem.

(4) Conf. Lambertus Schafn., *De rebus Germ.*, ad an.

ac omni salutis spe dejectus, extemplo sibi in Italiam proficiscendum esse ratus est (1077); iter itaque hiemali tempore Romam suscepit, comitante sola uxore et filio, sed in Tusciâ jam Gregorio, Augustam profecto et in Castello Canusio, arce munitissimo, apud Mathildem diversanti, occurrit; ibi Henricus, insignibus suis depositis, vulgari habitu et sacco indutus, atque intra muros et vallum deductus, immanissimos cruciatus fame et frigore per tres dies subiit, quos enarrare non hujus est loci (1). Quarto tandem die, cum superbi Papae crudelitas satiata videretur, Gregorius, consumtâ alterâ hostiae parte, se immunem a criminibus, quorum accusabatur, juravit alteramque Henrico dedit, qui eam recusavit, dicens, pacem ad proximam usque Synodum Augustanam esse differendam (2). Cum vero Imperator hâc ignavâ agendi

annum 1076. Anna vero Comnena, in hâc Gregorii VII. agendi ratione enarranda, non est audienda, cum in his magis odio, quo in Pontifices Romanos ferebatur, quam veritatis studio ducta fuisse videatur. Vid. inprimis quae de odiosâ Gregorii agendi ratione erga Henrici IV. legatos scripsit, *Alexiades*, Lib. I. pag. 31. in *Corpore Hist. Byzantinae* Phil. Labbei.

(1) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 178 seqq.; porro videantur, quae de hâc odiosâ agendi ratione narraverunt Villers, *Essai etc.*, pag. 413, et inprimis ipse Gregorius in Epist. Lib. IV. epist. 12.

(2) Lambertus Schafn. ad an. 1077. Gregorii sermo-

di ratione in omnium contemtum incidisſet, Germaniae ordines ei ob ficta quaedam ſcortationis et oppresſionis crimina dignitatem abrogarunt, atque continuo ejus loco Rudolphum, Sueviae Ducem, Imperatorem elegerunt (1077); unde acerrimum illud bellum, quod Saxonicum dicitur, ortum est. Gregorius autem ſe inscio haec facta fuisſe adfirmavit, ut vindictae invidiam a ſe removeret (1); ſed cum primum neutri parti ſe adſcripſisſet, celeberrima tandem Romae ſynodo convocatâ (1080), Henrici exactionem confirmavit (2), et coronam cum hâc inſcriptione Rudolpho miſit (3):

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Hic itaque ab Episcopo Moguntino (1080) coronamonem et Henrici responſum hâc opportunitate accurate refert.

(1) Gregorium Saxones ad rebellionem excitasſe diſertis verbis affirmavit Anna Comnena, *Alexiades*, Lib. I. pag. 33, in *Corpore Hiſt. Byzantinae* Phil. Labbei. Conf. Gregorii, Epist. Lib. IV. Epist. 23 et 24.

(2) Hujus Concilii acta inveniuntur in Harduini *Actis Conciliorum*, Tom. VI, Part. I, pag. 1587 ſeqq. De eodem argumento Conf. Gieseler, l. c. IIsten B. IIte Ab., pag. 23. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 168. ſeqq.

(3) Sic Otto, Episcopus Friſingenſis, *De rebus gestis Imperatoris Friderici I*, Lib. I. Cap. VII; Sigebertus Gemblac, in *Chronographiâ*, ad annum 1077. Hoc tamen a Gregorio factum negat Baronius, *Annalium*, Tom. XI. pag. 705, n°. XVI.

natus est, sed seditione ab aliis, qui Henrici partibus addicti erant, commotâ, hoc ipso anno Moguntiâ profugere coactus est; Henricus vero nonnullis principibus ac clericis, tum in Germaniâ, tum in ipsâ Italiâ, contractis, mutuo Gregorium, nefandorum criminum accusatum, papatu exuere conatus est, novo Papa electo, Guilberto Ravennati, nomine Clementis III. (1080). Eodem anno, Gothofridi Bullonii auxilio Imperator adjutus, aemuli exercitum tam prospere aggressus est, ut eum acie prorsus devinceret (1). Rudolphus, vulneribus moriens, professus est se justissime dextram amisisse, cum fidem, quâm Henrico IV. hâc ipsâ manu promisisset, violasset, Papam vero et Ecclesiam defectionis suae auctores fuisse. — Successibus his prosperis Imperator animo erectus, nec non excommunicatione, adversus ipsum id temporis iteratâ, exacerbatus, bellum ipsi Papae indixit, continuo in Italiam cum exercitu processit (1081), Romam usque omnia populatus est, atque postquam Mathildis copias pepulisset, urbem ipsam expugnavit (1084), ac Clementem III, quem secum duxerat, in Petri sede constituit (2). Sed, eodem anno, Robertus Guiscardus, e Graecia reversus, au-

(1) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 199 et 200.

(2) Conf. C. Baronius, *Annalium*, Tom. XI. ad an. 1084, pag. 752., n°. XI. et Gieseler, l. c. II. B. II. Ab., pag. 28; Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 201.

auxilium Gregorio tulit (1), Henricum et Clementem fugavit, atque Papam, in S^ti^ Angeli castello obsessum, Salernum deduxit (2).

§. 4.

Gregorii conatus, ut apud ceteros etiam Europae principes Hierarchiae conditio et auctoritas commutarentur.

In mediis aerumnis, e discidiis cum Imperatore ortis, sua ipsius atque Hierarchiae commoda in aliis regionibus minime neglexit Gregorius; contra, eodem tempore omnibus fere Europae populis et principibus suam arrogantiam suorumque consiliorum effectus ostendit; quam ejus agendi rationem ex multis epistolis ad diversos, ab eo scriptis, dijudicare possumus. Cum Gallia secundum post Imperium Germanicum occuparet locum, ab initio hanc regionem suae auctoritati subjicere in votis habuit (3); alii jam ante eum Papae Ecclesiam Gallicanam, quae dicebatur, odio persecuti fuerant, si

(1) Conf. Annae Comnenae *Alexiados*, in *Corpore Historiae Byzantinae*, Phil. Labbei, Lib. I. pag. 32; Planck l. c. IV. B. I. Ab., pag. 204 seqq.

(2) Conf. E. Gibbon, *The history of the decline and fall of the Roman Empire*, Vol. X, pag. 299 et 300.

(3) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 118, 120, 122.

ſi quidem non tantum privata ſibi vindicaret jura; ſed ipſam Pontificum Romanorum aggrederetur auctoritatem. Nimirum post Cardinalium collegium conſtitutum, Galli discrimen Papam inter et Curiam Romanam facere coeperant, hanc majoris, quam illum faciebant, et ita monarchiae papali aliquid detrimenti afferebant, cum Reipublicae formam Hierarchiae dare viderentur. Philippus I, qui Gregorii tempore in Galliâ regnabat, vasti Caroli magni imperii molem ſustinere non valebat; Galli enim, crebris Normannorum invaſionibus, debiliores facti, brevi de integro in communem hujus aevi torporem reciderant. Gregorius audaciam huic opportunae rerum conditioni adaequavit, multas ad Philippum ſcripſit epistolas, quae ſtupendae papalis ſuperbiae offerunt documenta; his enim regem inſontem praedationis, rapinae aliorumque erga Eccleſiam criminum reum fecit (1). Porro in Galliam legâtos miſit, qui Philippo, niſi erga Papam ſubmiſſius ac poenitentius ſe gereret, anathema minarentur (2).

Alexander II. jam contenderat Anglos, Christia-

(1) Harum criminationum documenta habemus in Gregorii Epist., Lib. I. epist. 35 et 36, et maxime in illâ ad Episcopos Francorum, quae est Lib. II. epist. 5. — Conf. Theiner, *Einführung der Priester Eheloſigkeit*, II. B. I. Ab., pag. 191 et 192.

(2) Videatur Villers, *Eſſai ſur l'influence de la Reformation*, pag 413.

tiana sacra amplectentes, in Papae manum et tutelam venisse; Gregorius, hoc ipso titulo ornatus, a Guilielmo Angliae rege tributum exegit, cujus pars altera Romano Pontifici, altera vero Ecclesiae Stae Mariae deferretur (1). Hac postulatione amicitia Papam inter et regem, qui huc usque conjunctissime vixerant, statim disrumpebatur; Guilielmus Gregorio obedientiae jusjurandum recusavit, atque pristina concordia inter utrumque ab hoc inde tempore nunquam de integro resarcita fuit (2).

Longe vero superbius Hispanos tractavit Gregorius; primo enim papatûs anno, legatos in Hispaniam misit, qui, ut decreta ab Alexandro II. jam lata de officio gothico ibi abolendo vim haberent, curarent (3). Scilicet cum Hispaniae illa pars, quae tunc Christiana erat, paullo ante ad Muhamedanam pertinuisset ditionem, apud hujus regionis Christianos officium quoddam mixtum, *Mozarabicum* dictum, ortum est; quod, ut abrogaretur hujusque loco Romanum substitueretur, ipse Gregorius ad Arragoniae regem, cujus futuram

agen.

(1) Vid. Gregorii epistola ad Hubertum subdiaconum, quae est in *Epistolarum*, Lib. VII, epist. I, ad Guilielmum Anglorum Regem, Lib. I. epist 70; ad Mathildem hujus uxorem, Lib. I. epist. 71.

(2) Conf. Theiner *Einführung der Priester Ehelosigkeit*, II. B. I. Abth., pag. 239. seqq. et Baronii *Annales*, Tom. XI, ad annum 1080, pag. 719, n° LIX.

(3) Conf. Pagi in Baronium, Tom. IV, pag. 253.

agendi rationem magnopere laudabat, epistolas scripsit (1). His vero novis institutis reluctati sunt hujus regionis incolae; quae conamina irrita fecit Alphonsi VI. ignavia, qua totis viribus Papae partibus favit (2); sed vel sic tamen Gothicum, seu Mozarabicum, officium in nonnullis Hispaniae Ecclesiis dispersis diu deinceps retinebatur. Gregorius autem adeo variarum hujus regionis provinciarum reges sibi subjectos habuit, ut iis tributum singulis annis solvendum imponere auderet (3). Praeterea regnum Hispaniae universum sedi Romanae esse tributarium in epistolis contendit (4), cum ex antiquis constitutionibus efficeret „ hanc regionem Petro et Ecclesiae Romanae „ in jus et proprietatem esse traditam." Hinc explicandum, quod tam despoticâ ratione voluntatem suam Alphonso deinceps significavit; cum enim ille rex uxorem consanguineam duxisset, Gregorius minatus est se, nisi hanc dimitteret, gla-

(1) Epist. Gregorii, Lib. I. epist. 63 et 64, et Lib VII, epist. 6.

(2) Conf. Venema, l. c. Tom V, pag. 589, et Gregorii ad Alphonsum Epistola, quae est Lib IX, epist. 2.

(3) Tributum constabat duobus bobus jugalibus et decem denariis. Conf. C. Baronius, *Annalium*, Tom. XI, pag. 720.

(4) Epist. Gregorii, Lib. I. epist. 6, 7 et 63, et maxime illa ad Hispanos, quae est libri quarti vicesima octava et ultima. Conf. Theiner, l. c. II. B. I. Abth., pag. 227—229.

gladium Sti Petri in ipsum destricturum esse (1).

Nec mitior erga Bohemiam fuit, in quâ regione lingua vernacula a Methodio et Cyrillo, Slavonicarum gentium apostolis, (863) in Sacrorum Christianorum cultu celebrando inducta fuerat; verum enim vero hujus regionis incolae, hunc morem retinentes, aliam viam ac Romani ingredi videbantur. Gregorius ita, epistolâ missâ, Wratislao, Bohemiae Duci, persuasit linguam latinam in cultu esse restituendam; „ ne, si religio Christiana ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret, et subjaceret despectui, aut prave intellectâ a mediocribus in errorem induceret" (2).

Boleslaus Poloniae (3), Demetrius Russorum duces, aliique superbum Gregorii animum variâ opportunitate experti sunt (4); et Salomo, Hungariae rex, ab eo ob investituram, ab Imperatore acceptam, laesae majestatis apostolicae reus, et de solio deturbatus declarabatur (5).

Lon-

(1) Quod *valde invitus dolensque* fecit, uti ipse dixit Gregorius, in Epist. Lib. VIII, epist. 3.

(2) Ipsissima Gregorii verba ex ejus ad Wratislaum, Bohemorum regem, epistolâ desumta, quae est, Lib. VII, epist. 11.

(3) Epist. Lib. II, epist. 73.

(4) Epist. Lib. II, epist. 74.

(5) Vid. Gregorii epistola ad Salomonis aemulum et consanguineum, Geusam, quae est, Lib. II, epist. 70.

Longum est omnes consiliorum Hildebrandi in variis regionibus effectus enarrare. Nullos suis curis indignos existimavit; in Africae oras non minus, quam in remotiores Europae septentrionalis partes, ut Hierarchiae auctoritatem promoveret, epistolas misit (1). Quid! quod ad Anzerum, Saracenorum regem ethnicum, scripsit, atque eum longe placidius allocutus est, quam unquam reges Christianos (2). Nec Asiaticos Christianos neglexit; cum enim Henricum IV. ad expeditionem cruciatam suscipiendam adducere conaretur, ut Graecos et Armenios Christianos, hoc bello Ecclesiae Romanae subjiceret, in primis spectasse videtur (3).

Sec haec omnia parvi sunt facienda, si *Dictatum* ob oculos habeamus, quo ad audaciae fastigium pervenit (4). Continet ille viginti septem articulos, quorum singuli eo universe tendunt, ut omnia in Ecclesiam jura Imperatori plane

(1) Exempli gratiâ ad Cyriacum, Carthaginiensem archi-Episcopum, Lib. III, epist. 19; ad Hipponenses, Lib. III, epist. 20; ad Demetrium, regem Russorum, Lib. II, epist. 74; ad Suenium, regem Danorum, Lib. II, epist. 75; ad regem Sueciae, Lib. VIII. epist. II, aliae.

(2) Vid. Epistolae Gregorii, Lib. III, epist. 21.

(3) Quam conjecturam uberius exposuit Heeren, *Gevolgen der kruistogten*. pag 78.

(4) Hunc dictatum invenies in Gieseler, *Kirchengeschichte*, II. B. II. Abth., pag. 7, in *Gregorii Epistolarum*, Lib. II, epist. 55; et in Febronio, *De statu Ecclesiae*, Tom. III, pag. 56; alibi.

ne adimantur, eademque ad Papam transeant. Horum articulorum argumentum brevi hisce complectimur; contendit Gregorius VII. universalem supremamque cum secularem, tum Ecclesiasticam auctoritatem Pontifici Romano competere; hanc a Jesu fundatam fuisse; penes solum Papam potestatem esse Episcopos ac Imperatores abrogandi, quoscunque excommunicandi, leges ecclesiasticas edendi; porro, solius Papae nomen, tanquam in mundo unicum, in Ecclesiis esse recitandum; nullam Synodum absque ejus praecepto esse convocandam; denique Papam, omnes judicantem, a nemine judicari posse! (1).

Haec omnia fere nova erant ac inaudita, de quibus alii Papae ne cogitaverant quidem. Pauci ante Gregorium de regibus abrogandis, de subditis a fidelitate principi debitâ absolvendis, loqui ausi fuerant (2). Quae tamen ab Hildebrando legis instar promulgabantur!

§. 5.

(1) Baronius, *Annalium*, Tom. XI, ad annum 1076, pag. 632, n°. 31, Gregorii dictatum valde laudat dicens: „*hunc* „*ob emergentes et urgentes casus praesentis schismatis fuisse* „*promulgatum*." Natalis Alexander de ejusdem dictatus authentiâ dubitavit, quam vero Christianus Lupus vindicavit.

(2) Quod Otto Frisingensis de anathemate Gregorii in Imperatorem agens suo jam tempore his verbis expressit, „*Cu*„*jus rei novitate eo vehementius indignatione motum suscepit* „*Imperium, quo nunquam ante haec tempora hujusmodi sen*„*tentiam in principem Romanorum promulgatam cognoverat.*" Vid. Otto, *De gestis Friderici I*, Lib. I. cap. I, Conferantur

§. 5.

Quamnam tandem subiit Hierarchia, Gregorio auctore, commutationem, eo, quod ille clerum sibi subjectum haberet, hunc emendaret, universamque Ecclesiam despoticâ ratione gubernaret.

Vim investiturae clericorum ad Papam translatae perspicere jam licuit; hoc enim jure Imperatori ademto clerici solum Papam in muneribus sacris obtinendis, deferendis ac tollendis spectare coeperunt; hanc agendi rationem comprobavit Gregorius, cum contenderet omnia Ecclesiastica munera Papae competere, quippe qui Episcopos, universae Ecclesiae praefectos, pallio ornaret (1). Sed arctiore vinculo dispersa Hierarchiae membra Capiti erant devincienda; singuli clerici unum Pontificem Romanum in omnibus suis factis ob oculos habere, nulli vero patriae, principi aut rei domesticae addicti esse debebant (2). Quo ut perve-

ni-

tur omnino quae de hâc *novitate* nimis prudenter dixit Sigebertus Gemblac., ad an. 1088.

(1) Haec consuetudo non a Gregorio VII, quod nonnulli dixerunt, sed a Gregorio magno, anno 590, inducta fuit; deinceps vero hanc lubentius ex Isidori Pseudo-decretalibus repetierunt Papae. Conf. Gieseler, l. c. pag. 201, nota (b).

(2) Conf. Villers, *Essai sur l'influence etc.*, pag. 412, et Spittler, l. c. pag. 193.

niret Gregorius coelibatum, a concilio inde Nicaeno (325) commendatum (1), et jam inter monachos receptum, omnibus munere sacro fungentibus praecepit, atque iis Ecclesiam sponsae loco obtulit (2), ut, conjugiorum familiaeque commoda minus attendentes, Hierarchiae devotiores fierent; nec sacerdotibus tantum matrimonium interdixit, quibus, si uxorem ducerent, Missam celebrare vetabatur; sed, e concilii Romae habiti (1074) decretis, Diaconis et subdiaconis altaris ministerium vetabatur, nisi coelibatui, quem urgebat Papa, sese obstringerent (3). Ex hoc, de matrimonio clericis vetito, mandato, multi continuo oriebantur, in Germania maxime, tumultus (4); clericorum nonnulli satis ingenue professi sunt se malle muneri renuntiare, quam uxores dimittere, Gregoriumque an-

(1) Conf. Theiner, *Einführung der Priester-Ehelosigkeit*, I. B. pag. 83 seqq.

(2) Videantur acta Concilii Romani pro reformando Ecclesiae Statu, anno 1074, a Gregorio VII, habiti, in *Actis Conciliorum* Harduini, cap. XIII, pag. 1534. Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Abth. pag. 148 seqq.

(3) Sigebertus Gemb. ad an. 1704, dixit hoc „ *novum exemplum et inconsideratum praejudicium contra sanctorum Patrum sententiam*; quem Pagi, Tom. IV. p. 253, refutat. Conf. Theiner, *Einführ. der Priester-Ehel.*, II. B. I. Abth. pag. 171 seqq. et pag. 201 seqq.

(4) Conf. Venema, *Hist. Eccles.* Tom. V, pag. 620; Sigebertus Gemblac., ad an. 1074; Lambertus Schafn. ad eundem annum.

angelos, non homines, ad Ecclesiam regundam requirere (1); alii vero, Papae decretum spernentes, uxorem seu duxerunt, seu retinuerunt; hi statim excommunicati munere suo privabantur, neque diutius clericis annumerabantur (2); alii tandem, uxorem palam dimittentes, concubinas clam sibi pararunt, quod exemplum multi deinceps secuti sunt. Interea lites de hoc decreto, seu commutando, seu prorsus rejiciendo, per integrum saeculum duraverunt; quâ opportunitate clericorum multi Gregorium, matrimonii abstinentiam sacerdotibus imponentem, haereticum plus semel habuerunt; quid! quod sicarius, a clericis conductus (1075), in Gregorium Missam celebrantem impetum fecit, atque eum interfecisset, nisi populus Papam jam vulneratum periculo eripuisset (3). Hujus etiam decreti opportunitate, clerici, cum Henrico IV., Papae in-

(1) Vid. Millot, *Hist. de France*, Vol. I, pag. 235. Gieseler, l. c. II. B. II. Abth., pag. 11; Lambertus Schafn. ad annum 1074; Spittler, l. c. pag. 196.

(2) Sigebertus, monachus Gemblacensis, narrat hâc opportunitate, in Chronographiâ suâ, „*vinum et panem Eucharistiae a laicis quibusdam fuisse projecta, cum sacerdos, qui haec offerebat, uxorem duxisset.*" Ex quibus etiam patet vinum Eucharisticum id temporis nondum laicis fuisse denegatum.

(3) Hanc narrationem a Lamberto Schafn. mutuatus est Venema, l. c. Tom. V, pag. 620.

infesto, in Germaniâ se conjunxerunt, Synodum Wormatiam convocarunt, atque ibi Gregorium VII. variorum flagitiorum, ac scelerum accusatum a sede papali dejectum esse decreverunt (1).

Ex his tamen de coelibatu observando, de simoniâ tollendâ, aliisque Gregorii decretis efficimus hanc Ecclesiae in capite et membris emendationem, quam spectavit Gregorius, non ad doctrinam, sed ad mores cleri corruptissimos (2) esse referendam; doctrinam enim minus attendebat, quam suam ipsius auctoritatem, cui haec morum emendatio favebat. Gregorium autem doctrinam non magni fecisse ex mitiori ejus agendi ratione erga Berengarium patet. Hic supra sui aevi de Sta Coena errores se evehens, haereticus habebatur; quamvis enim non dilucidis verbis negaret, Jesum sub vini panisque signis praesentem adesse, tamen docebat panis vinique substantiam post consecrationem remanere, atque nihil amplius superesse, nisi figuras corporis et sanguinis Christi (3). Lanfrancus, mo-

(1) Conf. Villers, *Essai*, etc. pag 412. et, quem hic citavit, Philip. Mornay in *Hist. Papatus*, ad annum 1080.

(2) Vid. de Ecclesiae statu et clericorum pravitate Gregorii Epist. Lib. I, epist. 42; Lib. II, epist. 49, aliae. Petrus Damianus item strenue in horum clericorum vitia id temporis invehebatur, „*Arma potius, arma corripimus* „*vibrantia, telis tela conserimus, et, non verbo, sed ferro* „*contra nostri ordinis regulam dimicamus.*" Epist. Lib. I, epist. 15.

(3) Berengarius minime dicendus est *transsubstantiationis*, sic

monachus, huic sese acriter opposuit, et clamoribus suis effecit, ut haeresis Berengariana quam plurimis innotesceret, magisque inclaresceret (1). Berengarius vero jam in synodo Romana et Vercellensi a Leone IX. (1050), a Victore II. in Florentina (1055), a Nicolao II. in Lateranensi (1059) condemnatus, tandem Romam a Gregorio VII. citatus est (1079), ut causam diceret. Senex octoginta annos natus iter suscepit sententiamque suam primum graviter defendit, sed dein metu mortis revocare coactus est. In Galliam vero reversus, ad pristinam sententiam rediit, atque jusjurandum, quod praestiterat, retractavit, dicens se vi coactum jurasse; in qua quidem sententiâ ad mortem usque (1088) perstitit (2).

Universe animadvertendum est Gregorium in eo satis caute egisse, quod, cum clericis severiorem disciplinam imponeret, diligenter tamen curaret ne eorum simul auctoritas in variis regionibus immi-

nue-

sic dictae, dogmati sese opposuisse; hoc enim, saeculo IX. exeunte, cognitum et, anno 1089, a Paschasio primum promulgatum, ne tunc quidem ab universâ Ecclesiâ receptum fuit. Conf. Gieseler, l. c. pag. 217—237

(1) Conf. Millot, *Hist. de France*, Vol. I. pag. 240; et Spittler, l. c. pag. 226 seqq.

(2) Berengarii tumulo epitaphium viri meritis consentaneum deinceps inscribebatur;

„*Quem modo miratur, semper mirabitur orbis*

„*Ille Berengarius non obiturus obit.*"

nueretur; quod, nisi fecisset, suae ipsius dominationi quam maxime nocuisset; hoc enim animo volvebat, ut illa jura, quibus universus clerus gaudebat, ad solum Papam referrentur. Christiani omnes ab Episcopis pendebant; hi vero a Papâ; clerus ita auctoritate propriâ, saltem supremâ, destituebatur, atque uni Ecclesiae unus praeerat Episcopus Romanus; cui, cum ipsi Principes subjecti essent, Hierarchia, quae antea ad civilem formam se componere debuerat, ipsa nunc civile imperium moderari et pro lubitu res suas administrare poterat; itaque Theocratia illa vicaria, cujus legislator et judex supremus erat Papa, prae omnibus despoticâ ratione dominabatur (1). Verbo, hunc duplicem J. Christi gladium et terrestrem, et spiritualem, de quo postea Bonifacius VIII. (1302) tantopere se jactavit, gestare per totam vitam appetivit, atque omnibus viribus arripere tentavit Gregorius VII. (2).

(1) Conf. Planck, l. c. IV. B. I. Abschn., pag. 110 et 111.
(2) Conf. Heeren, *Gesch. der Kreuzz.*, pag. 64.

CA-

CAPUT III.

Gregorii VII. facinorum κρισὶς, eorumque vis atque effectus in Hierarchiae conditionis commutatione conspicua.

§. 1.

Gregorii facinorum κρισὶς.

Laudatur ab his, culpatur ab illis; hoc omnino in Gregorium quadrat. Nam ut alii, nimio memoriae ejus tuendae studio ducti (1), propter ejus in Ecclesiam merita in coelum eum extulerunt (2); ita alii nimis invidiose ejus res gestas enarrarunt, et nil, nisi quod detestandum esset, in eo reperire sibi visi sunt (3). Sed errarunt utrique; quocirca medium

(1) Sic Languetius, qui, laudibus Gregorium cumulans, professus est se ita „*devotissimi filii partes agere, qui* „*charissimi patris honorem immaniter laesum tuetur.*" Vide hunc et alios a Soardi citatos in opere, „*De Romani Pon*-„*tificis auctoritate*," pag. 15 seqq.

(2) Inter quos inprimis memorandus est idem Languetius, Sennonensis Archiepiscopus, qui de Gregorio et alia satis inepta et haec dixit: „*Ce Pape a mérité d'être compté au* „*nombre de ces hommes rares, que Dieu a doués d'une grâce* „*excellente.*" — Llorente contra, *Portrait des Papes*, dixit Gregorium „*Le plus grand des monstres, que l'ambition* „*ait pu former.*"

(3) Quam atris coloribus eum depinxerint nonnulli vix credi-

dium tenere nos conabimur, aequabili lance ponderantes quae in eo bona, quaeque mala fuerint; quod ut rite fiat, in hoc judicio Papam Romanum pro temporum illorum ratione, non virum Christianum ex nostrâ ſententiâ ob oculos habeamus (1).

Hildebrandus primis vitae Eccleſiasticae temporibus monachus fuerat, et, in ſeveriore Cluniacenſi ſocietate verſatus, emendationis ſtudia huic monasterio propria ſusceperat. Ex hoc igitur vitae genere ejus agendi rationem in primis eſſe deducendam nobis perſuaſum habemus. Qui monachus castitatis votum fecerat, hic Papa coelibatum clericis impoſuit; paupertatem profeſſus fuerat ipſe, aliis ſimoniam interdixit; obedientiam ordini promiſerat, univerſum clerum auctoritati papali ſubmiſſum obedientemque reddere ſtuduit. Attamen, ut haec conſilia ad finem perduceret, flagitia valde odioſa commiſit. Ita maxime in eo vituperandus est, quod Rudolphum adverſus Henricum IV. et dominum et affinem incitaret, illique Imperii ſpem faceret; prouti ipſe Sueviae Dux ſau-

dideris; ſecundum horum ſententiam erat Gregorius *papicida*, *lupus rapax*, tum *ſatanas ex inferis ſolutus*, tum *Antichristus ille*, *perditionis filius* in 2 *Theſſ.* II: 3 en 4. memoratus; *ex medullâ Diaboli factus*. Sic Benzo, Benno, alii.

(1) Conf. Heeren, in opere ſaepius laudato, pag. 61 et 62. Gieseler, l. c. II. B. II. Abth., p. 9.

saucius mortique proximus declaravit, dicens se jussu apostolico ac Pontificis rogatu eo adductum fuisse, ut jurejurando neglecto honorem sibi non debitum usurparet (1). Superbia Gregorii et crudelitas erga Henricum in arce Canusio versantem nulli non arguenda videbitur (2); quod ipse satis ingenue, sed eo superbius in epistolâ ad Maimburgium professus est: dicens „ multos ex piis fre-„ muisse Henricum indigne haberi, eamque potius „ barbaram crudelitatem, quam severitatem aposto-„ licam esse; sed se voluisse humiliare Principum „ arrogantes animos, ut debitam reverentiam sedi „ apostolicae praestarent." Sed hanc superbiam ad temporum opportunitates Gregorius nonnunquam componebat utiliter. Cum enim Robbertum Guiscardum et Ricardum, illum Beneventum, hunc Neapolin obsidentes, prius excommunicasset, hoc anathema, quod ceteroquin Normannorum Duces flocci pendebant, deinde sustulit (1078), cum iis foedus pepigit, atque regionum injuste occupatarum possessionem confirmavit, ut ab his principibus opem, quâ adversus Henricum indigebat, impetraret (3).

Vi-

(1) Conf. Venema, Tom. V, pag. 641; et Annae Comnenae, *Alexiados* in *Corpore Historiae Byzantinae*, Phil. Labbei, Lib. I, pag. 32.

(2) Conf. ipsius Gregorii dicta in Epistolâ ad Germanos, quae est, Lib. IV, epist. 12; et Planck, l. c. IV. B. I. Ab., pag. 178.

(3) Conf. Gregorii Epist. Lib. VIII, epist. 1; et A. Com-

Vidimus Gregorio permulta bene et ex voto cecidisse, sed hos successus prosperos ne omnes ingenio ejus consiliisque ante susceptis tribuamus sedulo cavendum est; nam casus, fortuna et opportunitates audacem saepius adjuverunt (1). Cum enim vitam Ecclesiasticam vivere incepit Hildebrandus, Germania et Gallia sub impuberum principum imperio clientelari erant, quod mirum in modum valuit ad felicem ejus consiliorum effectum. Initio papatus, fore ut Germaniae Imperator, poenae luendae causa, iter in Italiam susciperet ne sperare quidem ausus fuisset Gregorius, vel sic tamen postea Henricum IV. ante pedes supplicem conspexit. Operae etiam pretium est hic animadvertere mulieres nonnullas potentissimas, ope huic Papae praestita, ejus fortunae egregie favisse (2); inter has numerandae sunt ipsa Henrici IV. mater, Agnes, Lotharingae Ducissa Beatrix, et maxime hujus filia, Comitissa Mathildes, quae Liguriam et Tusciam in Gregorii gratiam Ecclesiae ditioni adjunxit. Haec, quoque cum jam omnes Papam, ab Imperatore petitum, (1080) deseruissent, so-

Comnenae, *Alexiades* in *corpore Hist. Byzantinae*, Phil. Labbei, Lib. I. p. 32.

(1) Conf. Heeren, *Gevolg. der Kruist.*, pag. 65; Planck, e. l. IV. B. I. Ab., p. 80.

(2) Conf. Theiner, *Einführung der Priester-Ehelosigkeit*, II. B. I. Abt. p. 163.

sola ei non defuit, eique adhaerere perrexit. Unde historiographi bene multi effecerunt Mathildem cum Hildebrando ſtupri conſuetudinem habuiſſe, quod tamen negarunt alii (1). Videtur autem comitisſa e muliebri quâdam ſuperſtitione coluiſſe Gregorium; certe illa tunc jam vetula erat, et ſequentibus Papis aeque fuit addictisſima.

Gregorius e castello S^ti^ Angeli, ubi ab Henrico IV. obſesſus fuerat, Salernum reverſus, brevi post in hâc urbe ſupremum obiit diem (1085) (2), et dolendum ſane est historicos, de iis quae hac opportunitate dixerit, in varias abire partes; ex his enim ipſius Hildebrandi de ſuis actionibus judicium accuratius cognoſcere posſemus. Nonnulli inducunt Papam ſupremo vitae ſpatio fatentem „ ſe ſuadente Diabolo contra hu-„ manum genus odium et iram concitasſe" (3); alii contra haec ejus ultima verba fuisſe dicunt: „ dilexi justitiam et odi iniquitatem, propterea „ morior in exilio" (4). Cuinam ſententiae fides tri-

(1) „ *Apud omnes, ſanum aliquid ſapientes, luce clarius* „ *conſtabat falſa esſe, quae dicebantur*, ait Lambertus Schafn. ad annum 1077, initio. Conf. quae de eodem argumento dicta ſunt hujus commentationis, Part. II, cap. I. §. 3.

(2) Vid. Villers, l c. pag. 413; et Venema, l. c. pag. 680.

(3) Ita Sigebertus Gemblacensis in *Chronographiâ*, ad an. 1085.

(4) Sic C. Baronius, *Annalium*, Tom. XI. ad an. 1085. pag.

tribuenda sit non satis liquet; vel sic tamen quae posteriori loco citavimus verba a viri indole non aliena videntur (1). Denique, quod ad diversa de eo judicia attinet, qui tantorum malorum auctor, atque tot criminum reus fuit, Gregorius VII, a cognomine Papa XIII. (1584), coelitibus annumeratus est (2). Illum vero, e sanctorum numero a Gallis et Germanis ejectum, Hispania more suo sanctum venerata est.

§. 2.

Magnae, quam subiit Hierarchia Romana, auctore Gregorio, commutationis vis et effectus.

In effectibus facinorum Hildebrandi, ut et universer-

pag. 765, nº. XI, et Millot, in *Hist. de France*, Vol. I. pag. 250.

(1) Ad hanc sententiam tuendam faciunt ipsius etiam Gregorii verba, aliâ opportunitate habita; anno enim 1079, scribebat ad Germanos „*quotquot enim Latini sunt, omnes causam* Henrici, *praeter admodum paucos, laudant, ac defendunt et* „*per nimiae duritiae ac impietatis circa eum me redarguunt.* „*Quibus Dei gratiâ omnibus sic restitimus hactenus, ut in* „*neutram adhuc partem, nisi secundum justitiam et aequitatem, secundum nostrum intellectum declinaremus.*" Vid. Epist. Lib. VII. epist. 3. Conf. Planck, IV. B. 1. Ab. pag. 207.

(2) Idem ille Gregorius XIII. etiam caedem reformatorum (1571) S^{ti} Bartholomaei nocte probavit.

verse in aliis rerum sacrarum conversionibus, per totam historiam animadvertimus vim rerum novarum de religione motarum et vehementiorem et diuturniorem fuisse, quam illarum, quae ad res publicas referuntur: illae enim, uniuscujusque opiniones spectantes, omnium animos advertunt, hae vero, ad principes fere solos pertinentes, per breve tempus vim habere solent (1). Hinc factum, ut Gregorii facta per duo saecula ad hierarchiam supra omnem potestatem evehendam valuerint.

E narratis satis superque patet Hildebrandum non sine multis aerumnis multoque labore tot tantaque perfecisse; sed earumdem injuriarum dolorem lenire ei licuit, reputanti se, decretorum vi et audacia, et in agendo constantia, fortitudine, letale vulnus civili imperio intulisse, clericos dispersos arctissimo vinculo Papae conjunxisse, atque universae Ecclesiae regimini despoticam formam dedisse, ita ut Europa, non regio Christiana, sed ditio Romana esse videretur. Nec minore superbia successores, ipsius vestigia diligenter prementes, gentium principumque conamina adversus papalem despotismum alto supercilio despexerunt. Exemplum ita, quod dederat Gregorius perniciosum,

(1) Conferantur, quae de rebus novis in religione universe motis egregie ratiocinatus est, Villers. *Essai sur la reformation de* Luther, pag. 11 seqq.

fom multorum dissidiorum, contentionum, bellorum adeo, ad saeculum usque XIII, causa fuit; ita v. c. motus, qui ex investiturâ ab Hildebrando laicis ereptâ orti fuerant, sub ejus successoribus ad Innocentium IV. usque (1246) perdurarunt.

Magnam itaque commutationem, auctore Hildebrando, subiisse Hierarchiam ex ante dictis satis superque jam patuit; hic enim, qui per totam vitam „*servum servorum Dei*" se dixerat (1), ad supremam Domini Dominorum dignitatem se erexit; nec se solum, sed omnes simul, qui per duo saecula post eum eâdem sacro-sanctâ auctoritate ornati, ejus vestigia presserunt. Ad despotismi enim formam hierarchiam adduxit, imo tyrannum erga omnes, qui superbo ac immani ejus imperio repugnarent, se gessit.

Nec profecto haec sedis papalis despotica ratio, a Gregorio VII. condita, caducis fundamentis nitebatur. Romae, in celeberrima urbe, throno praejudicatis omnium Christianorum opinionibus constabilito, sedebat ille, „*cujus solius nomen, in mun-* „*do unicum, in Ecclesiis erat recitandum* (2);" ibi, supremus legislator atque judex, e solio suo „*solus episcopos deponebat vel reconciliabat* (3);" no-

(1) Hoc enim nomine Gregorius VII. delectabatur.

(2) Vid. Gregorii *Dictatûs*, art. X. et XI, e quo haec verba desumta sunt.

(3) Articuli III. *Dictatûs* Gregorii ipsissima verba.

„ *novas leges condebat* (1)," atque „ *de omni Ec-*
„ *clesiâ, quocunque volebat, clericos ordinabat* (2);"
omnibus vero aliis, qui eum talem, qualem se profitebatur, agnoscebant, regibus, populis, civibus singulis, refugium offerebat eo tutius, quo certius ejus sententia „ *a nullo retractari deberet, ip-*
„ *se omnium solus hanc retractare posset* (3); *nec*
„ *ullus Apostolicam sedem appellantem condemnare*
„ *auderet* (4)."

Ex hoc centro, omnibus clericis communi, legati, *a latere* dicti, in omnes Europae aulas mittebantur; hi, Pontificis Romani vicarii, „ *om-*
„ *nibus Episcopis in conciliis praeerant, etiam in-*
„ *ferioris gradus, et adversus eos sententiam dare*
„ *poterant* (5)." Membra vero hierarchiae dispersa indissolubili vinculo inter se conjungebantur; clerici enim omnes ex infimo muneris gradu ad supremum dignitatis papalis fastigium escendere poterant; omnes itaque sibi viam ad honores late patentem videbant, ex decretis Gregorii VII. de coelibatu, a clericis observando, nullâ familiae aut conjugis curâ sollicitudineque distinabantur; omni tempo-

(1) Articuli VII. ejusdem *Dictatûs*

(2) Art. XIV. verba.

(3 Articuli XVIII, *Dictatûs in* Gregorii *Epist.*, Lib. II. epist. 35.

(4) *Dictatûs* articul. XX

(5) Ejusdem articul. IV.

pore et loco, solius hierarchiae commoda promovere atque Paparum pomoeria extendere spectabant.

Principes, qui socordiâ atque ignaviâ suâ Hildebrandi molitionibus nimis faciles se praestiterant, atque ita Hierarchiae progressibus egregie faverant, clericos deinceps restringere longe minus valuerunt. Investiturae jus, Gregorio VII. auctore, primum amittentes, brevi post huic, qui S[ti] Petri successorem se jactabat, potestatem ligandi et solvendi in coelo et in terrâ ipsi tribuerunt (1).

Gregorius etiam sacrarum expeditionum, quae brevi post tantam vim habuerunt, eatenus auctor fuit, quatenus harum effectus animo praevidisse, atque alios de hâc re exemplo, quod dedit, monuisse videtur. Tali enim subsidio papalis auctoritas interna indigebat, cujus magni intererat principes, in remotis Asiae regionibus bellum gerentes, suas res Pontifici Romano curandas relinquere, et quasi sub eo merentes, in Palestinam impetum facere, ut hoc Religionis Christianae incunabulum hierarchiae submitterent. Praeterea gentes miro hâc aetate flagrabant studio militari, quod item ad papalis despotismi commoda converti debebat. Itaque ad expeditionem sacram suscipiendam

(1) Quod tamen jam Gregorius ipse sibi vindicaverat. Videatur ejus epistola, quae est secunda libri quarti, *Epistolarum* Gregorii.

dam Henricum IV. adducere conatus est, ut, quod fingebat, peregrinationes in Terram Sanctam (1), quae increscente superstitione frequentiores fiebant, eo tutiores essent; in quem finem, si exercitum concederet Imperator, hunc lubenter, ajebat Papa, ipse adversus Infideles ducere volebat. Sed in hâc re Gregorii conamina irrita fuerunt; nondum hierarchia omnium causa evaserat; et spem adeo fefellit eventus, ut Henricus IV. exercitu, quem ad hierarchiam fulciendam rogaverat Papa, adversus ipsum uteretur (2).

Longe tamen abfuit, ut omnia Hildebrandi facta noxia essent. Etenim uti optima consilia calamitosos nonnunquam effectus habent, sic et pessima aliquando ad feliciores exitus ducunt. Nimirum hoc feodalitatis tempore vinculo quodam opus erat, quo gentes inter se conjunctiores essent; jam vero hocce Hierarchiae imperio, quod Gregorius condidit, omnes Christiani in variis regionibus ad unam redigebantur societatem, sacram illam, in quâ una lingua, similes ritus, princeps idem unaque metropolis, Roma, omnibus erat. Hujus quidem vinculi vis maxime in expeditionibus sacris apparuit. Tunc enim variae gentes, eodem studio ductae, unius familiae instar, eandem egerunt causam. Verum enim vero populi hâc opportunita-

(1) Vid. *Epist.* Greg. Lib. II. epist. 31 et 37.

(2) Conf. hujus Commentationis, Part. II, Cap. II, §. 3.

tate didicerunt, quid vires conjunctae valeant; ipsique, societatem arctiorem inter se ineuntes, hierarchiae impedimenta struere coeperunt. Item principes, Henrici IV. exemplo admoniti, erga quem vehementius, quam par esset, se gesserat Gregorius, ne tale quid iterum, ac sibi ipsis, accideret, summo caverunt studio (1). Sic aetati sacrae et militari, quae tantopere hierarchiae progressibus inservierat, aetas successit politica jurisque studiis insignis, quae magnum damnum despotismo papali intulit, quippe quâ singuli principes suis ipsorum commodis prospicerent, sibique ipsi, non vero Pontifici Romano, proximi viderentur. Inde libertatis amor in Germaniâ maxime ortus est, simulque eo literae reviviscere coeperunt, et Christiani tandem, quicquid aut malitia, aut simplicitas, aut crudelitas vel antea invexerat, vel ipsis his temporibus moliebatur, evertendum esse autumarunt.

Porro Gregorii VII. successores suae ipsorum causae nocuerunt, immo eam funditus perverterunt, quod despoticum Hildebrandi imperium affectantes

(1) Ipse Henricus IV. morti proximus ad varios Principes scripsisse traditur, „*Papas conari universos Christianos in* „*servitutem redigere durissimam, et facturos, nisi reges caveant; neque cessaturos donec more Anti-Christi in Tem-* „*plo Dei sedeant atque ab omnibus, quasi Deus, colantur et* „*adorentur.*" (2 Thess. II. 4.) Quae ipsa Henricus experientiâ edoctus fuerat. — Conf. Villers, *Essai* etc. pag. 420.

tes vestigiisque ejus incedentes, eandem callidam agendi rationem non servarent. Sic certe nimis imprudenter egerunt Innocentius III. (1201) et Bonifacius VIII. (1297) qui, insanâ superbiâ exsultantes, excommunicatione, anathematibus interdictisque tam crebro usi sunt, ut hae poenae tandem omni vi carerent. Hinc enim plus semel factum est, ut Papis vires defecerint ad poenas, quas minati erant, infligendas. Periit ita haec Pontificum Romanorum sanctitatis notio, quam tantopere veneratae fuerant gentes.

Gratias itaque Providentiae Divinae agamus, quae et unum tantum Hildebrandum, tantis dotibus praeditum papalique auctoritate ornatum, protulit, et hujus viri pessima consilia ita moderata est, ut quae ille contra genus humanum cogitaverat mala, in bonam converterentur partem; ex ipso enim auctoritatis abusu (1), alma lux libertatis (1300), reformationis studium (1500), et despotismi papalis detrimentum (1800) tandem orta sunt.

Ha-

(1) Hunc cujusque immanis tyrannidis necessarium effectum rite animadvertit Robertsonius, dicens: „*There is an ultimate point of depression as wel as of exaltation, from which human affairs naturally return in a contrary progress.*" Additque infra „*when abuses grow to a certain pitch, the society must go to ruin, or must attempt to reform them.*" — Vid. W. Robertson, „*A view of the state of Europe*, in „*The history of* Charles V." Vol. I, Sect. I. pag. 27.

Habetis igitur, V. V. C. C., ad quaestionem a Vobis propositam pro juvenilibus viribus qualecumque responsum, lucubratum opus, magnaeque spei causa! Num autem in hâc conscribendâ res mihi cesserit, Vos judicetis; mihi vero, licet alius praemium consequatur, idem tamen utilitatem et voluptatem, quam in tam egregio argumento pertractando cepi, non eripiet, nec profecto hanc laboris consolationem:

Ja, 't pogen zelfs is grootsch in 't worstelperk der eer!

HELMERS.

Maximam partem typis expressa est haecce Dissertatio, postquam jam diem suum obierat Auctor, Vir praestantissimus, qui sui desiderium in multorum animis reliquit; cujus memoriae in Dissertationis fine haecce dicata sunto. —

Amstelodami natus, ineunte aetate cum parentibus Helvetiam Gallicam petiit, juvenis in patriam rediit, literarum Franco-Gallicarum elegantia imbutus. Hic paedagogico vitae generi quum sese per aliquot annos dicasset V e r e n e t u s, *intus sentiens, quae fovebat*

bat studia sanctiora, Doctoris Christiani munus expetiit, et Theologiae operam navare instituit. Qua vero indefessa industria, diligentia et ἀκριβείᾳ disciplinis primum literariis, deinceps theologicis in Academia Rheno-Trajectina operam navaret, quos faceret in iis progressus haud vulgares, quamque sibi pararet doctrinae copiam, Praeceptoribus et Commilitonibus probavit quotidie, ut brevi quatuor annorum spatio academico, accuratam, quae nostratibus propria esse solet, eruditionem haud infeliciter conjungeret cum illa morum et studiorum elegantia, quam literis Franco-Gallicis moderaretur. Poësin Franco-Gallicam satis feliciter coluit; studiis historicis et historico-theologicis sedulo operam navavit. In quibus singulis propria quadam ingenii vi, judicii acumine, labore assiduo, ardore, quo ducebatur, sese commendavit. Quod vero majus est et sanctius, vis Religionis Christianae salutifera in omni ejus vita patuit; ducebatur veri acerrimo studio, virtutis Christianae amore, morum cum suavitate et urbanitate tum integritate, animi probitate, candore et modestia, pietate erga praeceptores, matrem, Deum maxime. Sic pectus erat, quod disertum fecit, quo factum, ut Oratoris sacri partibus egregie, plurimorum cum applausu, fungeretur, quo tempore Trajecti ad Rhenum S. Ministerii Candidatus Evangelium annunciavit.

Mag-

Magnam ita sane de se excitaverat Verenetus spem. Hanc vero frustravit Divini Numinis sapientia, quae e medio sustulit virum egregium illumque desideratum matri, consanguineis, amicae fidelissimae, futurae, ut sperabat, conjugi, praeceptoribus, quibus carissimus erat discipulus, amicis, coetui Rheno-Trajectino Wallonico. — Suam vero spem, quam moribundus declaravit, repositam habuit Verenetus in Jesu Christo, *Conservatore fidelissimo. Sic ille ad beatorum sedes transiit, die* 2 *Aprilis* 1832, *annos natus* 31. (1)

Quiescat in pace!

(1) Vereneti memoriam coluit coetus Wallonici Ultrajectini Consistorium, edito hisce diebus scripto: *Tribut de regrets payé par le Consistoire de l'Église Wallonne d'Utrecht a la mémoire de* Mr. L. F. Verenet, Candidat du Saint-Ministère Amst. 1832. — Poemata typis vulgavit Verenetus: *Un jour en Suisse* et *Charles*, *Nouvelle Helvetienne* et *Poesies diverses.*

COM-

COMMENTATIONIS CONSPECTUS.

INTROITUS.

PARS PRIOR.

QUAENAM FUIT HIERARCHIAE ROMANAE, MEDIO SAECULO XI, ANTE GREGORIUM, CONDITIO ET AUCTORITAS?

CAPUT. I.

Europae conditio politica, medio saeculo XI.

CAPUT II.

Hierarchiae Romanae, medio saeculo XI., conditio et auctoritas universe spectata.

CA-

CAPUT III.

Hierarchiae Romanae, medio saeculo XI, conditio et auctoritas, singulatim spectata. Papae ante Gregorium VII., ab anno 1049 ad 1073.

PARS ALTERA.

QUAM SUBIIT HIERARCHIA ROMANA, AUCTORE GREGORIO VII., COMMUTATIONEM?

CAPUT I.

Hildebrandi vita privata et Ecclesiastica, ad annum 1073.

CAPUT II.

Hildebrandus Papa, seu Gregorius VII. ab anno 1073 ad 1085.

§. 4.

C A P U T. III.

Gregorii VII. facinorum κρισις, eorumque vis atque effectus, in Hierarchiae conditionis commutatione conspicui.

A C C E D I T:

PRAE.

